

ІНСТИТУЦІЙНИЙ РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ: НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА У ГЛОБАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

ЗБІРНИК
наукових праць за матеріалами
XI Міжнародної науково-практичної
конференції

(м. Полтава, 7 травня 2019 року)

Полтава
2019

**Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»
(ПУЕТ)**

**Білоруський торгово-економічний університет
споживчої кооперації (м. Гомель, Республіка Білорусь)**

**Самаркандський інститут економіки і сервісу
(м. Самарканд, Республіка Узбекистан)**

**ІНСТИТУЦІЙНИЙ РОЗВИТОК
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ:
НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА У
ГЛОБАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ**

ЗБІРНИК

наукових праць за матеріалами
XI Міжнародної науково-практичної конференції

(м. Полтава, 7 травня 2019 року)

**Полтава
ПУЕТ
2019**

УДК 330.341.2:339.97(062.552)
I-71

Розповсюдження та тиражування без офіційного дозволу Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» заборонено

Редакційна колегія:

Т. А. Костишина, д. е. н., професор, завідувач кафедри управління персоналом, економіки праці та економічної теорії Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»;

В. О. Шаповалов, к. е. н., доцент, доцент кафедри управління персоналом, економіки праці та економічної теорії Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі».

Рецензенти:

Н. С. Педченко, д. е. н., професор, перший проректор Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»;

Л. І. Яковенко, д. е. н., професор, професор кафедри політекономії Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

I-71 **Інституційний розвиток соціально-економічних систем: національна економіка у глобальному середовищі** : збірник наукових праць за матеріалами XI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Полтава, 7 травня 2019 року). – Полтава : ПУЕТ, 2019. – 116 с. – Текст укр., рос., англ. мовами.

ISBN 978-966-184-347-8

У збірнику наукових праць розглядаються актуальні проблеми інституційного розвитку сучасних соціально-економічних систем, трансформації системи державного регулювання економіки, інституційних зрушень у механізмі функціонування ринкового господарства.

Збірник призначений для фахівців, викладачів, аспірантів, студентів економічних спеціальностей закладів вищої освіти, а також усіх, хто цікавиться проблемами інституційних трансформацій економічних систем.

УДК 330.341.2:339.97(062.552)

Матеріали друкуються в авторській редакції мовами оригіналів. За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідають автори.

© Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», 2019

ISBN 978-966-184-347-8

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ
СЕКЦІЯ 1 АСПЕКТИ ІНСТИТУЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

ІНСТИТУЦІЙНИЙ РОЗВИТОК МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВНО-
УПРАВЛІНСЬКИХ РЕФОРМ

І. В. Козюра, д. держ. упр.

Вищий навчальний заклад Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі»

Ключовою передумовою зміцнення Української держави, подальшого розвитку громадянського суспільства є глибока і системна реформа місцевого самоврядування. В контексті суспільних, державно-управлінських перетворень в Україні актуалізується питання змін у моделі місцевої влади. Інституційний розвиток місцевого самоврядування з метою нормативно-правового та організаційного забезпечення реформування, а також узгодження дій органів виконавчої влади та місцевого самоврядування в питаннях реалізації заходів щодо реформи системи місцевого самоврядування, розширення повноважень влади на місцях, зміцнення матеріально-фінансової бази, забезпечення виконавчими функціями є перспективними завданнями.

В умовах євроінтеграційних прагнень нашої держави, особливої ваги набуває питання вирішення проблем регіонального розвитку, становлення місцевого самоврядування та вдосконалення відносин між центром та регіонами. Актуальність дослідження цієї проблеми визначається слабкою розвиненістю в державі системи інституцій, здатних у взаємодії проводити ефективну реалізацію завдань місцевого та регіонального розвитку в умовах здійснення системних реформ в державі. В цьому контексті одним із важливих чинників зміни ситуації на краще має стати ефективне інституційне забезпечення реформування місцевого самоврядування з урахуванням світового досвіду, чіткого розподілу функцій та координації діяльності органів державного управління у сфері територіального розвитку.

Аналіз наукових джерел за темою дослідження показує, що переважна їх більшість не враховують новітні світові тенденції муніципальної діяльності й вітчизняні суспільні перетворення; школи науки державного управління не можуть дати вичерпного уявлення про місце та роль суб'єктів місцевого самоврядування у виникненні та розвитку інституційних підвалин державно-управлінських реформ. Системне вивчення процесів (передумов, механізмів і наслідків) інституційного розвитку місцевого самоврядування в умовах реформ відсутнє. Саме цим визначається актуальність комплексного дослідження теоретичних і практичних аспектів інституційних перетворень щодо місцевого самоврядування та регіонального розвитку.

На сучасному етапі державно-управлінських реформ в контексті європейських прагнень України, наближення можливостей та якості діяльності місцевих органів до європейських стандартів існує громадський консенсус щодо основних напрямів і шляхів проведення реформи місцевого самоврядування, її загальної моделі, актуальності створення та впровадження ефективної системи відповідних механізмів реформування – інституційних, економічних, політико-правових та організаційно-кадрових.

Фактори і тенденції розвитку місцевого самоврядування як одного з ключових інститутів системи публічного управління слід розглядати у взаємозв'язку з загальнонаціональними і регіональними суспільно-політичними й соціально-економічними процесами, основні моменти яких визначають зміст історичних етапів інституалізації.

Список використаних інформаційних джерел

1. Інституційний розвиток місцевого самоврядування в Україні в умовах державно-управлінських реформ : монографія / кол. авт. : І. В. Козюра (кер.), Ю. Г. Іванченко, А. О. Краснійчук, О. М. Руденко, Л. Є. Шкляр та ін. ; Ін-т проблем держ. упр. та місцевого самовряд. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Лубни : Інтер Парк, 2013. – 180 с.

ІНСТИТУЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Л. М. Кириченко, здобувач

Вищий навчальний заклад Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі»

Інституційне середовище являє собою сукупність соціальних, політичних, правових, економічних, психологічних та інших формальних та неформальних обмежень, норм, правил, що регулюють взаємовідносини різноманітних суб'єктів економіки.

Якщо інституційне середовище має низький рівень розвитку, то це призводить до виникнення інституційного вакууму, що в свою чергу підвищує трансакційні витрати, що змушує інституціональне середовище до реакції у відповідь у вигляді формування неформальних інститутів з власними формами захисту. Саме таке інституційне середовище характерне для економіки України – йому притаманна перевага неформальних правил над формальними, що в свою чергу значно викривлює всі існуючі економічні процеси.

Необхідність врахування інституційних чинників формування економічного середовища пов'язана з тим, що вони визначають рівень і додаткові можливості прискорення соціально-економічного розвитку, у тому числі проведення структурних змін. Функціонування економіки регіонів багато в чому визначається розвитком інституційного середовища, що визначає господарську поведінку економічних суб'єктів, загальну ефективність і результативність їх господарської діяльності.

Інакше в економіці спостерігається конфлікт інститутів і непрацюючих законів. Одночасно обов'язком держави є усіляке сприяння в наданні правових гарантій інститутам, що народжуються на базі існуючих законів, а також неформальним правилам, що з'являються в інституціональному вакуумі, і нормам, якщо вони мають позитивну спрямованість для економіки.

Особливу увагу у процесі розвитку інституційного середовища як чинника підвищення конкурентоспроможності є

сприяння подальшого розвитку підприємств, які б мали змогу представляти на ринок таку продукцію, яка б була конкурентоспроможною на внутрішньому і міжнародному ринках. До системи заходів на мікрорівні відносяться цілеспрямована підтримка підприємств через планування, бюджетне фінансування, податкові пільги і інші чітко сфокусовані заходи. Найвагоміший вплив має пільгове оподаткування, яке по відношенню до вітчизняного виробника може виступати інструментом формування конкурентоспроможного потенціалу. Причому переваги у державній підтримці мають надаватися середньому та малому бізнесу, а першочергово, тим виробникам які проводять інноваційні дослідження та розробки.

Насамперед, процес управління конкурентоспроможністю підприємства включає в себе такі дії: моніторинг конкурентного середовища й оцінювання конкурентної ситуації в галузі та на ринку; діагностування конкурентоспроможності підприємства та його основних суперників; конкурентне позиціонування підприємства – вибір стратегічних господарських підрозділів із перевагами в конкурентній боротьбі; розробка концепції та стратегії управління конкурентоспроможністю підприємства; реалізація конкурентної стратегії підприємства.

Щоб бути конкурентоспроможним, підприємство повинно мати всі види показників, тобто мати достовірну інформацію, вміти нею користуватись та вигідно її використовувати в організації діяльності. Конкурентні позиції фірми на ринку залежать також від підтримки, яку надають національні державні органи та інші організації через надання гарантій експортних кредитів, їх страхування, звільнення від податків, надання експортних субсидій тощо

Однією з головних проблем економіки України є відсутність інституційного соціально-економічного порядку, який залежить від загальної моральної свідомості учасників ринку та формальних правил поведінки, порушення яких істотно підвищує рівень трансакційних витрат при здійсненні господарської діяльності. Зважаючи на відносно нижчі обсяги фінансових ресурсів, частка трансакційних витрат у структурі собівартості продукції

підприємств малого і середнього підприємництва значно вища, що істотно знижує їх конкурентоспроможність як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках. Тому, саме інституційне середовище має вирішальне значення для вибору цілей, шляхів, моделей, механізмів соціальних перетворень суспільної системи. Суспільною функцією цього середовища є створення комфортних умов для оптимального розвитку підприємництва країни та її регіонів.

Так як зараз економіка України знаходиться в умовах тривалої трансформації, то виникає необхідність подальшого здійснення інституційних перетворень, формування нової системи соціально-економічних взаємовідносин, інтеграцію в глобальний економічний простір.

Список використаних інформаційних джерел

1. Писаренко С. М. Конкурентоспроможність регіонів України в умовах поглиблення міжнародної інтеграції / С. М. Писаренко, С. Р. Семів, Н. Ю. Моренова / Конкурентоспроможність: країна, регіон, підприємство / Рада конкурентоспроможності України ; за ред. Ю. В. Полунєєва. – Київ, 2006.

ЗАКОНИ ТА ЗАКОНОМІРНОСТІ ВІРТУАЛЬНО-РЕАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ КРАЇНИ

*Н. М. Краус, д. е. н., доцент; К. М. Краус, к. е. н.
Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ*

На сучасному етапі економічного розвитку України вагому роль відіграють інноваційні процеси як ключові рушії науково-технічного прогресу. Негативні умови для ведення бізнесу в країні та ціла низка перешкод, які супроводжують його на кожному етапі, у комплексі із розвитком високих технологій у світі, створюють передумови становлення віртуальної економіки в Україні.

Задля забезпечення поступового і виваженого, але одночасно цілеспрямованого та системного формування віртуально-реального простору в країні, необхідна наявність обґрунтованих й дієвих законів і закономірностей його існування. Виходячи з

цього, ми пропонуємо враховувати в інноваційних процесах два ключових закони – віртуалізації глобального інноваційного простору та інтелектуальної праці й інноваційного капіталу, що знаходяться у тісному зв'язку між собою.

Переконані, що закон віртуалізації глобального інноваційного простору проявляється в наступному:

- інформатизація інноваційних продуктів і технологій шляхом роботи електронної інноваційної бізнес-платформи та функціонування світового on-line ринку інновацій;

- спостерігається самодостатня і самостійна віртуальна реальність реалізації інноваційних товарів, поруч з збереженням відносин із традиційною інноваційною діяльністю;

- наявність Е-бізнесу (поєднує в собі одночасно організаційні і технологічні інновації та передбачає використання ІТ на основі внутрішньо фірмових і корпоративних інформаційних мереж);

- становлення інформаційної інфраструктури (систем інформаційної техніки і технологій, Е-зв'язку, інформаційного обслуговування, що забезпечує інформаційну діяльність у суспільстві й сприяє миттєвому розповсюдженню наукових ідей в глобальному інформаційному середовищі);

- інформаційні мережі використовуються для обміну науковими ідеями, але вони ще не стали основою формування відкритого, віртуального ринку інновацій, заснованого на принципах попиту і пропозиції з урахуванням якості конкретного інноваційного проекту;

- завдяки цифровим технологіям система економічних контрактів переходить в інтерактивний режим, що базується не на ринкових цінових сигналах, а на прямому зв'язку продавців та покупців інноваційної продукції через web-сайти.

Другий закон формування віртуально-реального простору в Україні – інтелектуальної праці та інноваційного капіталу передбачає перехід до «вільного суспільства з багатоваріантною креативною поведінкою інноваторів». Для інституту людського капіталу з високим інтелектуальним потенціалом характерна

креативна ідея інноватора, як новий імпульс суспільного прогресу й інноваційної діяльності. Інтелектуалізація, що відбувається за рахунок підвищення рівня освіти, знань й інформаційної насиченості, становлення нового технологічного способу виробництва, докорінно змінює структуру економіки, роль людини у виробництві та суспільстві. Інтелектуалізацію праці пропонуємо розглядати, як нагромадження розумових здібностей в структурі трудової наполегливості індивідуума на базі НТП та підвищення його освітньо-кваліфікаційного рівня, що є базою народження інноваційних ідей;

Творча діяльність породжує якісно новий продукт й відрізняється неповторністю, оригінальністю і суспільно-історичною унікальністю. Між творчістю та реалізацією здібностей людини є прямий зв'язок. Діяльність індивідууму в творчому процесі стає самодіяльністю, а реалізація його здібностей під час діяльності набуває характеру самореалізації. На відміну від традиційних факторів виробництва, які, головним чином, примножували фізичні сили людини, інформація і знання базуються на реалізації потенціалу людського розуму, інтелекту й збільшенні його можливостей. «В інформаційному суспільстві людина із засобу виробництва, придатка машини перетворюється на мету й критерій розвитку економіки і суспільства, з «економічної людини» – на «людину творчу», її вільний розвиток стає запорукою розвитку суспільства» та становлення інноваційної економіки.

Сьогодні ми можемо спостерігати, як відбувається перехід під панування матеріального виробництва до панування сфери послуг, тобто нематеріального виробництва, від «людини економічної» до «людини творчої». На нашу думку, це викликає потребу розвитку «теорії творчого пошуку інновацій». Творчий пошук інновацій являє собою інтелектуалізацію людської діяльності, в результаті якого створюються якісно нові матеріальні, інтелектуальні цінності... Творчий пошук інновацій – це творчий шлях, яким новатор рухається та який мимовільно починається із творення «ідеальної моделі» і закінчується об'єктивізацією (перевтіленням) цієї моделі в реальну дійсність. Інститут

інноваційного капіталу – це інноваційні ресурси, що створенні новатором та інноватором на основі інтелектуального капіталу і є такими, які характеризують ступінь розвитку НТП регіону чи країни, забезпечують постійне оновлення техніки, технології, організації виробництва та виражаються у вигляді інтелектуальної власності та інноваційної ренти;

Становлення інноваційної економіки крізь призму інституціонально-еволюційних фреймів людського капіталу (це певна «область пам'яті», що виділяється для зберігання знань новатора з метою передачі наступним поколінням інноваторів, через «нові» інститути інноваційного розвитку). «Генетичний код» інноваційної економіки розуміємо як набір правил і порядків розташування складових структурних елементів інституту людського капіталу, що надає всім інноваторам можливість кодування набутих знань з метою передачі їх наступним поколінням та становлення інноваційної економіки. Кожна країна світу має свій неповторний «генетичний код» інноваційної економіки. Інноваційна інформація кодується у вигляді послідовності і якості генетичних складових та рівня людських ресурсів.

Значені закони можна розглядати як наукове припущення об'єктивних законів світ-економіки інноваційної глобалізації. Їх дотримання буде сприяти інтеграції України у світовий економічний простір і надасть принципово нові можливості економічних стосунків.

ДОВІРА ЯК НЕФОРМАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ

Н. В. Павленко, к. е. н., доцент

*Харківський національний університет внутрішніх справ,
м. Харків*

Економічна система є, насамперед, системою зв'язків між економічними суб'єктами, що її утворюють. Ці зв'язки можуть мати різний характер, що, з рештою, і визначає специфіку кожної конкретної економічної системи. На характер взаємовідносин суб'єктів економічної системи суттєвий вплив чинить наявність чи відсутність між ними довіри.

Довіра є, передусім, психологічною категорією, але у сучасних дослідженнях її все частіше розглядають як економічний феномен, що відіграє особливу роль у функціонуванні економічної системи. Під довірою розуміють впевнене очікування сприятливого результату потенційно незахищених взаємодій з іншими економічними суб'єктами. Отже, потреба у довірі прямо пов'язана з тим, що для взаємодій в сфері економіки характерна невизначеність через відсутність достовірного знання про майбутні події. Неповнота і асиметричність інформації та обмеженість часу на її пошуки перешкоджають економічним суб'єктам використовувати лише знання при ухваленні економічних рішень та змушують їх спиратися на довіру, бо остання означає не лише віру у чесність та порядність контрагентів, але і власну готовність слідувати прийнятим правилам. Таким чином, довіра є важливим неформальним інститутом економіки.

Завдання цього інституту полягає, передусім, у зниженні трансакційних витрат ринкового обміну. Звичайно, для вирішення цього завдання в економіці створюються формальні інститути (контракти, реєстраційна та правоохоронна системи тощо), але не завжди вони діють ефективно, до того ж достатньо дорого обходяться суспільству. Довіра здатна не тільки доповнювати формальні інститути, але, часом, і замінювати їх. Низький рівень довіри між суб'єктами економіки призводить до зростання трансакційних витрат, необхідності створення системи захисту від опортуністичної поведінки з боку інших економічних суб'єктів, зростання ціни експлуатації формальних інститутів.

На жаль, в українському суспільстві спостерігається низький рівень довіри, особливо до владних інституцій. Соціологічні дослідження показують, що українці переважно не довіряють органам державної влади та банківській системі [1]. Серед представників різних категорій бізнесу найбільше опитані довіряють дрібним (63 %) та середнім (60 %) підприємцям. 27 % зазначили, що довіряють власникам великого бізнесу. З іншого боку рівень довіри до олігархів низький – 8 % [2]. Найбільшу довіру в

українців викликає їх соціальне оточення (72,6 %) [3], що підтверджує кланову структуру українського суспільства.

Низький рівень довіри до владних інститутів негативно впливає на економічний розвиток України: викликає звуження інвестиційного горизонту, перешкоджає перетворенню заощаджень у інвестиції та гальмує інвестиційний процес; породжує сумніви у справедливості системи розподілу доходів, ефективності використання бюджетних коштів та необхідності сплати податків; провокує опортуністичну поведінку суб'єктів господарювання та розширення тіньової економіки. Тому вкрай важливо, реанімувати цей інститут, уклавши новий суспільний договір між державою, бізнесом та суспільством, який би започаткував довірчі відносини між основними економічними суб'єктами та змінив їх ставлення один до одного.

Список використаних інформаційних джерел

1. Рівень довіри до суспільних інститутів та електоральні орієнтації громадян України // Центр Разумкова : сайт. URL: <http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/riven-doviry-do-suspilnykh-institutiv-ta-elektoralni-oriientsii-gromadian-ukrainy-2> (дата звернення: 30.04.2019).
2. Оцінка відносин держави і бізнесу. Березень 2019 // Соціологічна група «Рейтинг» : сайт. URL: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/ocenka_otnosheniy_gosudarstva_i_biznesa_mart_2019.html (дата звернення: 30.04.2019).
3. Українці найбільше довіряють своєму оточенню, а найменше – Раді // Укрінформ : сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2368488-ukrainci-najbilse-doviraut-svoemu-otocennu-a-najmense-radi.html> (дата звернення: 30.04.2019).

ROLE OF INFORMATION COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN DEVELOPMENT OF ECONOMICS AND SOCIETY

Sarvinov S. Salomova, PhD student
Tashkent Technical university, Tashkent

Nowadays, Information and Communication Technologies (ITC) have become one of the most widespread and essential factor in

global technologies which shape the dynamics of the world economy. The usage level of ITC determines economic growth, productivity and business efficiency of any company or enterprise within an information based economy.

In this regard, President of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev signed a decree “On Uzbekistan’s Development Strategy”. The document has approved Uzbekistan’s Five-Area Development Strategy for 2017–2021 which was developed following comprehensive study of topical issues, analysis of the current legislation, law enforcement practices, the best international practices, and following public discussion. He noted “introduction of ICT in the economy, social sphere and management” plays crucial role in economic growth and liberalization, in the third area of Development Strategy [1].

Uzbekistan has a high potential for practical demonstration of improved productivity and other economic indicators at this stage of development. They depend on the level of technological development and planning of ICT projects in business practice. However, “due to lack of initiatives to introduce ICT at large enterprises, organizations and business associations, improvement of technological processes and management systems slows down” [2].

Therefore, the training of specialists in this field is of particular important. ICT specialist should have theoretical knowledge and practical skills in operating modern information and communication technologies in all sectors of the national economy, including technical and software information processing, telecommunications, as well as knowledge in the field of algorithmic computing processes to solve economic problems and create programs in a programming language.

There are seven main areas in which information technology has a direct impact on the development of the economy and society. They vary from reaching efficient usage of information resources to automatization of production processes within any business entity. Speaking about the development of information and communication technology systems, it should be noted that the development of high-tech telecommunications industry is strategically essential. Today it is hard to imagine life without computer technology, information technology, the Internet, and cellular telephony.

Communications serve to ensure that quality decisions are made when sufficient information is achieved. Communications are used in almost all the functions of contemporary management. Methods can be formal and informal. The creative element of innovation requires effective types of informal communication (creative meetings, conferences, symposia, private business conversations).

Procedural communications are used in controlling costs, checking regimes, setting terms for testing innovations, etc. Communication with the external environment (with suppliers, partners, customers, consumers, government bodies and institutions, political structures and public organizations) is of great importance in innovation management. The effectiveness of communications depends entirely on the organization of information transfer processes and the optimality of its use.

Intra-personal communication arises as connecting processes within the personality. Of particular importance are these processes in creativity, where conscious and subconscious impulses are combined in creating an image, thought, and idea. Signals coming under the influence of the external environment, feelings, experiences, judgments and conclusions of the innovator, are processed by the brain and turned into information for use in practical activities. The flow of information is a combination of its individual elements that arise in the complex consciousness and the subconscious of a person.

Information received and received by individuals may have a logical, physiological, psychological, activity, social and other nature. Since any information contains a significant share of subjectivity and is evaluated by the employee on the basis of his concepts, beliefs, interests, and past experience, such information must be “cleared” and systematized for use in rational activity.

Bibliography

1. Ukaz Prezidenta Respubliki O'zbekistan «O Strategii deystviy po dalneyshemu razvitiyu Respubliki O'zbekistan» // Sobraniye zakonodatelstva Respubliki O'zbekistan, 2017 g., № 6, st. 70.
2. Mirziyoev Sh. M. Kriticheskiy analiz, jestkaya dissiplina i personalnaya otvetstvennost doljni stat povsednevnoy normoy v deyatelnosti kajdogo rukovoditelya. – Tashkent : O'zbekiston, 2017. – 104 s.

РЫНОЧНЫЕ РЕГУЛЯТОРЫ ЭКОНОМИКИ И ОБЕСПЕЧЕНИЕ ИХ СОГЛАСОВАННОСТИ

З. Ж. Расулов, к. э. н., ст. преподаватель;

П. Ш. Усманов, преподаватель

Самаркандский институт экономики и сервиса, г. Самарканд

Рыночная экономика представляет собой систему тесно взаимосвязанных элементов: отраслей, рынков (продуктов, услуг, труда, капиталов, информации), социальных и профессионально-квалификационных групп населения, ФПГ. Они связаны потоками и оттоками ресурсов и продукции, транспортными телекоммуникациями, общей инфраструктурой, финансовыми, налоговыми и информационными отношениями, трансфертом технологий и т. п. Поэтому все управляющие воздействия на одну из подсистем, так или иначе, воздействуют на другие подсистемы. Поэтому нельзя регулировать одну сферу экономики или один вид экономических отношений, не учитывая влияния такого регулирования на другие сферы экономики.

Главной проблемой формирования и реализации рациональной экономической политики в целом является обеспечение согласованности действий различных регуляторов экономики, координирование мер, принимаемых разными органами государственной власти и управления, формулируемых ими целей и задач.

Важно, решая эту главную проблему, отрабатывать меры, опирающиеся на различные регуляторы, которые обеспечивали бы не только наиболее полную реализацию, но и взаимодополнение их потенциалов. К примеру, если возвращать НДС на экспортируемые товары не сразу, а после поступления экспортной выручки на счета экспортера в банке и уплаты всех остальных налогов, эта мера будет действительно способствовать укреплению платежного баланса страны. Аналогичный порядок – предварительное взимание налога на добавленную стоимость при предоплате импортных поставок резидентами, с последующим перерасчетом при ввозе товаров на территорию страны – можно ввести и в отношении импорта, чтобы налоговое регули-

рование способствовало решению задач валютного контроля. В свою очередь укрепление последнего, особенно в части операций с наличной валютой, явно сузило бы возможности уклонения от налогообложения.

Нахождение форм позитивного взаимодействия разных экономических регуляторов представляется исключительно продуктивным для совершенствования системы государственного регулирования экономики. При несформированности рыночных институтов и хозяйственного права, нестабильности экономики особенно необходима мобилизация всех возможностей укрепления правопорядка и обеспечения законных прав и интересов граждан, государства, предприятий и их собственников, вкладчиков, клиентов, деловых партнеров, потребителей.

Приведенные методолого-теоретические положения довольно обстоятельно аргументированы в экономической литературе, а главное, они подтверждены богатейшим мировым опытом. Особый интерес в связи с этим представляет развитие Японии, Южной Кореи, других азиатских стран. Однако значительный опыт уже накоплен и в ходе системной трансформации в других странах Восточной Европы. Эта практика однозначно свидетельствует о бесплодности попыток построить на руинах тотально огосударственной экономики подобие американского либерального рынка образца VIII–XIX вв. Подобная модель, впрочем, давно изжила себя и в США. После «великой депрессии» обязательность выполнения функций обеспечения экономического процветания и занятости, стимулирования научно-технического прогресса, поддержания правопорядка и социальной защищенности граждан, серьезных сомнений у ученых не вызывает. Предстоит пройти не простой путь освоения всего арсенала средств государственного регулирования рыночной экономики, накопленного в развитых странах. Придется научиться успешно осуществлять комплекс макро, мезо- и микро-экономических мер по обеспечению согласованности рыночных регуляторов экономики.

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ УПРАВЛІННЯ ЗАЙНЯТІСТЮ: ІНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ

О. В. Тужилкіна, к. е. н., доцент

Вищий навчальний заклад Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі»

Питання трансформації системи трудової мотивації безпосередньо пов'язані з функціонуванням цілого ряду економічних і соціальних інститутів, які виступають в якості регуляторів соціальних взаємодій економічних агентів на різних рівнях економічної системи. Актуальним є розгляд складових мотиваційного механізму управління зайнятістю населення з точки зору інституціональної теорії. Інститут, як інформаційна система, забезпечує виконання норм, правил, механізмів, які, в свою чергу, структурують взаємовідносини між акторами. Інститути обмежують поведінку суб'єктів на ринку праці і в той же час роблять його можливим. Інституційне забезпечення функціонування мотиваційного механізму управління зайнятістю ґрунтується на формуванні ряду економічних і соціальних інститутів. Під інститутом розуміють також соціальну форму типізації функцій суб'єктів господарювання, яка визначає їх статус і роль в системі виробництва суспільного продукту і створює систему відносин функціональної структури суспільства. Нова інституціональна теорія розглядає інститути в контексті пояснення поведінки економічних агентів. Система інститутів утворює інституційне середовище. Під інституціональним середовищем слід розуміти впорядковану сукупність інститутів, які визначають обмеження для економічних агентів в процесі прийняття ними управлінських рішень. Особливості функціонування інституційного середовища визначаються взаємною підтримкою інститутів, яка забезпечується шляхом виконання ними відповідних функцій. Інституційне забезпечення формування мотиваційного механізму управління зайнятістю ґрунтується на формуванні ряду формальних і неформальних інститутів, їх функцій. Формальні інститути, які мають статус законодавчо затверджених норм і правил, є обов'язковими для виконання певними

групами акторів. Під неформальними інститутами розуміють ті форми взаємодій, які існують в реальному житті, але в правовій практиці не узаконені: традиції, звички, стереотипи поведінки і інші форми взаємодії між людьми, які визначаються головним чином культурою, психологією і ідеологією певного суспільства. Неформальні інститути виникають на основі інформації, переданої за допомогою соціальних механізмів, які характеризують структуру цінностей в суспільстві. Розвиток системи взаємозв'язків між формальними і неформальними інститутами є одним з ключових факторів інституційної динаміки.

До формальних економічних інститутів, які мають безпосередній вплив на мотивацію працівників, слід віднести форми і системи оплати праці. Заробітна плата як економічний інститут відображає організацію багатьох економічних процесів на ринку праці. Заробітна плата, з одного боку, гарантує оплату праці кожному працівникові відповідно до результатів його діяльності та вартості робочої сили на ринку праці. З іншого боку, заробітна плата повинна забезпечувати відшкодування витрат на утримання робочої сили і отримання роботодавцями бажаного прибутку від виконаної роботи. Тому очевидна двоїста природа заробітної плати: витратна – для підприємства і дохідна – для працівника. Саме на цьому протиріччі і ґрунтується ряд норм, що регулюють взаємовідносини економічних агентів. Не менш важливі такі інститути-механізми мотивації працівників, як традиції, етичні норми, моральні правила, стереотипи, які представляють собою комплекс цінностей суспільства, стандартів, що визначають поведінку людей, їхнє ставлення до праці, трудові цінності. До формальних інститутів мікрорівня, як правило, відносять: заробітну плату; соціальні гарантії; страхові внески у позабюджетні фонди і т. п.

Отже, формальні і неформальні інститути мотивації тісно взаємопов'язані між собою і регулюють трудову середу. Формальні інститути можуть бути механізмом дотримання неформальних, в той час як неформальні беруть участь в процесі формування формальних інститутів. При цьому грає роль і бюрократизація формальних інститутів у сфері мотивації праці. У

свою чергу, неформальні інститути мотивації виробляють стійкі і масові моделі поведінки, яким слідують учасники неформальних угод. Невиконання домовленостей, визначених неформальними інститутами мотивації, негативно позначається на загальній системі мотивації. Інститути мотивації регулюють моделі поведінки людей в суспільстві на основі задоволення економічних і соціальних потреб економічно активного населення в сучасних соціально-економічних умовах

Список використаних інформаційних джерел

1. Норт Д. Інститути, інституційна зміна, функціональна економіка / Д. Норт ; [пер с англ. А. Н. Нестеренко]. – Київ : Основи, 2000. – 198 с.
2. Степаненко С. В. Інституціональний аналіз економічних систем (проблеми методології) : монографія / С. В. Степаненко. – Київ : КНЕУ, 2008. – 241 с.
3. Шиян А. Управління формуванням ефективних економічних інститутів для України / А. Шиян, Л. Нікіфорова. – Вінниця : Вінницький нац. тех. ун-т, 2011. – 300 с.

ІНСТИТУТ ЯК БАЗОВА КАТЕГОРІЯ ІНСТИТУЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

В. О. Шаповалов, к. е. н., доцент

Вищий навчальний заклад Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі»

Інститут – прийняті у суспільстві правила взаємодії індивідів, що склалися в процесі розвитку культури і визначають звичний спосіб організації тієї чи іншої сфери суспільного життя. Окремий інститут встановлює спосіб організації деякої обмеженої сфери суспільного життя, а усі наявні інститути спільно характеризують спосіб організації суспільного життя в цілому. Наведене вище визначення інституту включає в себе декілька окремих положень, кожне з яких є неповним, тобто відображає лише окремий аспект даного явища.

В інституційній теорії будь який інститут – це завжди набір певних правил, тоді як правила – не завжди інститути. Інститути – це не просто правила (норми) поведінки індивідів, які регла-

ментують їх поведінку. Вони визначають спонукальні мотиви людської поведінки у всіх сферах життя для досягнення власного і суспільного добробуту. Норми, правила і стандарти поведінки людей є результатом системи цінностей, що склалася в суспільстві і пов'язані, перш за все, з їх економічними інтересами. Правила є раціоналізацією особистого інтересу, які одночасно визначають діяльність людини.

Дослідженням правил або норм, що діють у суспільстві і окремих його групах, традиційно займаються філософи, соціологи, управлінці, соціальні психологи. Найбільш загальною категорією виступає поняття соціальної норми. Наявність у суспільстві норм як зразків поведінки, відхилення від яких веде до покарання порушника з боку інших членів суспільства, обмежує можливості вибору для індивіда, перешкоджаючи реалізації його прагнення до раціональності. Щоб бути соціальними, норми повинні дотримуватися іншими людьми і в якійсь мірі спиратися на схвалення або несхвалення ними того або іншого типу поведінки.

Загальна логічна модель («формула») будь-якого правила є такою: ситуація, яка визначає умови, у яких діє правило; індивід, до якого відноситься правило (адресат правила); дію, яка припускається, забороняється або дозволяється правилом (зміст правила); санкції за невиконання правила адресатом; гарант правила, тобто суб'єкт, який застосовує санкції до порушника. Таким чином, правила – це моделі або зразки поведінки, які визначають, як слід себе поводити у тій або іншій ситуації.

Реальні правила, з якими ми стикаємося в житті, далеко не завжди містять усі компоненти формули. Деякі з них можуть бути відсутніми у силу своєї очевидності, або це робиться навмисно для розширення «зони невизначеності» такого правила. Деякі правила ми придумуємо для себе самі, і ніхто, крім нас, не може змусити їх виконувати. Інших правил ми дотримуємося тому, що їх порушення може спричинити за собою санкції, які накладаються на нас якоюсь іншою особою або групою.

Механізмом примусу правила до виконання називається сукупність, що складається з гаранта (або гарантів) і правил дій, які регулюють застосування санкцій до виявлених порушників «базового» правила. За цією ознакою множина усіх правил розділяється на:

– правила, в яких гарант норми збігається з її адресатом; такі правила можна назвати звичками, стереотипами поведінки або ментальними моделями поведінки; для них властивий внутрішній механізм примусу їх до виконання, оскільки санкції за їх порушення накладає (якщо накладає) на себе сам адресат правила;

– правила, в яких гарант норми не збігається з її адресатом; для таких правил характерний зовнішній механізм примусу їх виконання, оскільки санкції за порушення таких правил накладаються на порушника ззовні, іншими людьми.

Інститут – це правило або сукупність правил, що мають зовнішній механізм примусу індивідів до виконання. Існування інституту говорить про те, що дії людей залежать один від одного і впливають один на одного, що вони зумовлюють певні наслідки як для самої людини, так і для інших осіб.

Інститути допомагають людині економити ресурси в ситуації вибору, показуючи якийсь шлях, уже пройдений до нього іншими. Інститути виконують головне завдання економічної теорії – забезпечують передбачуваність результатів певної сукупності дій і, таким чином, привносять в економічну діяльність елемент стійкості та визначеності. Інституту просто не існує, якщо немає системи стимулів: позитивних (винагороди за дотримання певних правил) і негативних (покарання, якого люди очікують за порушення певних правил). Інститути забезпечують свободу і безпеку дій індивіда в певних рамках, що особливо цінується економічними агентами.

Список використаних інформаційних джерел

1. Земцова Л. В. Институциональная экономика : учеб. пособие / Л. В. Земцова. – Томск : Эль Контент, 2012. – 168 с.

2. Институциональная экономика: новая институциональная экономическая теория : учебник / под ред. А. А. Аузана. – 2-е изд. – Москва : ИНФРА-М, 2011. – 447 с.
3. Ткач А. А. Институціональна економіка: нова інституціональна економічна теорія : навч. посіб. / А. А. Ткач. – Київ : Центр навч. л-ри, 2007. – 304 с.

ПРАКТИЧНІ МОДЕЛІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ «ДЕРЖАВИ ДОБРОБУТУ» У ПРОВІДНИХ КРАЇНАХ СВІТУ

С. М. Щербак, аспірант

Вищий навчальний заклад Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі»

В умовах, коли головною метою державної політики стає досягнення добробуту для всіх громадян соціуму за рахунок нівелювання існуючих чи можливих протиріч, на перший план виходить головний інструмент, за допомогою якого наймані працівникам вдається успішно відстоювати свої соціальні права – інститут соціального партнерства. Інститут соціального партнерства є впорядкованою, офіційно оформленою (на законодавчому рівні) системою відносин між працівником та роботодавцем за участі органів влади. Він охоплює вказані відносини на усіх рівнях – від установи до регіонів та національної економіки в цілому. Функціонування такого інституту забезпечується спеціально створюваними органами, так званими трьохсторонніми комісіями, склад яких формується із представників трьох суб'єктів: працівник, роботодавець, орган влади. Ці комісії періодично (не менше ніж раз на рік) укладають угоду, в якій містяться конкретні взаємні зобов'язання сторін на відповідний період часу та забезпечують контроль за їх виконанням.

Національні моделі соціального партнерства є конкретизацією відповідних національних моделей соціальної держави. Існуючі в теперішній час національні моделі соціального партнерства поділяються на три групи відповідно до ролі партнерів та рівня угод, що укладаються:

– шведська модель, відповідно до якої у формуванні та проведенні соціальної політики беруть участь на рівних три суб'єкти: підприємці, держава та професійні спілки.;

– плюралістична (децентралізована) модель. Відповідно до неї договірний процес децентралізований і його переважне застосування на рівні підприємств та філіалів;

– консервативно-ліберальна модель. Відрізняється зменшеною роллю професійних спілок у розробці соціальної політики.

Для шведської моделі характерним є дуже високий рівень профспілкового членства та висока активність самих профспілок. Активність виявляється на рівні об'єднань роботодавців. Надалі ініціатива передається на рівень підприємств. Держава при цьому послідовно підтримує ідеї соціальної справедливості. Шведська модель відрізняється активним втручанням держави в регулювання трудових відносин з використанням принципу багаторівневої співпраці – «трипартизму». Головним критерієм ефективності шведської моделі соціального партнерства є соціальні результати. Шведську модель відрізняє високий рівень централізації договірного процесу. Така модель характерна для країн Скандинавії, Австралії та Нідерландів

В плюралістичній моделі соціальне партнерство реалізується на рівні окремих підприємств шляхом індивідуальних угод. Вона передається на рівень колективних договорів на підприємствах. Особливістю механізму соціального партнерства в цій моделі є наявність примусового трудового арбітражу та посередництва. Головним критерієм ефективності соціального партнерства плюралістичної моделі є темп економічного зростання. Використовується ця модель у Великобританії, Канаді, США та Японії;

Консервативна ліберальна модель є проміжним варіантом між шведською та плюралістичною моделями та відрізняється діяльністю спеціалізованих органів в системі соціального партнерства. Правові засоби соціального партнерства варіюються від консультативних форм співпраці соціальних партнерів до прийняття ними спільних рішень. Головним критерієм ефективності соціального партнерства у консервативно-ліберальній моделі є верховенство демократії, зростання продуктивності праці, мирний розвиток трудових відносин, відвернення конфліктів. Така модель має місце у Франції, Німеччині та Швейцарії.

Отже, значну роль у формуванні власної моделі «держави загального добробуту» в кожній країні відіграють особливості державного устрою і структура громадянського суспільства, національні, історико-культурні, етичні, релігійні особливості. Проте, наскільки різноманітними не були б національні моделі, можна виділити три основні моделі, які розрізняють як за теоретичними принципами, так і за фактичним змістом економічної політики.

Неоліберальна (англо-американська або англосаксонська) модель, що характерна для Великобританії, США, Канади та Австралії. Основою неоліберальної моделі є ставка на індивідуальну відповідальність за самозабезпечення і свободу вибору в питаннях добробуту. За цією моделлю держава прагне створити кожному умови для самореалізації і скоротити нерівність в розподілі доходів не за допомогою високого оподаткування, орієнтуючись переважно на ринковий розподіл доходів, а швидше за допомогою ефективної системи соціальних трансфертів.

Консервативно-корпоративна (франко-германська модель): Німеччина, Франція, Італія, Бельгія та Австрія). У подібній моделі поєднуються принципи ліберальної економіки і активного втручання держави, свобода і порядок. Роль держави в економіці була і залишається дуже високою, але характер економічної політики свідчить про те, що вона зосереджена переважно на регулюванні загальних умов господарювання (чи господарського порядку), а не самих господарських процесів.

Соціально-демократична (скандинавська) модель: Швеція, Фінляндія, Данія і Норвегія. Держава переймає на себе повну відповідальність за надання усім громадянам широкого спектру гарантій, пільг і соціальної підтримки, встановлює високі податкові ставки на підприємницький дохід і прибутковий податок, широко субсидує сферу соціальних послуг. Високі витрати держави на соціальну сферу розглядаються в якості необхідних умов, що сприяють розкриттю людської індивідуальності, а підвищення добробуту населення – як умову підтримки ефективного попиту і повної зайнятості населення.

ІНСТИТУЦІЙНІ РЕФОРМИ
СЕКЦІЯ 2   НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ
СИСТЕМ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

**ВНЕДРЕНИЕ ИННОВАЦИОННОГО ОБОРУДОВАНИЯ
КАК ФАКТОР ФИНАНСОВОЙ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТИ**

*С. С. Алиева, к. э. н., ст. преподаватель
Самаркандский институт экономики и сервиса, г. Самарканд*

Используемые на малых предприятиях основные средства в их натуральной форме составляют их материально-техническую базу. Их материально-техническая база – это совокупность всех средств труда, участвующих в обслуживании технологического процесса и выступающих как в качестве основных средств самих малых предприятий, так и в качестве основных средств других отраслей экономики, используемых для производства услуг (обычно на правах аренды). К их материально-технической базе причисляют также инвентарь, используемый на малых предприятиях в качестве средств труда работников.

Однако, проанализировав имеющиеся данные о составе и структуре основных средств малых предприятий г. Самарканда, можно установить, что за последние годы произошли изменения в составе и структуре основных средств.

Решающим фактором подъема производства, хозяйственной деятельности малых предприятий и повышения их конкурентоспособности является внедрение инноваций, проблемы которых чрезвычайно обострены в связи со сложившейся глубокой технической отсталостью многих субъектов малого бизнеса. Столь неблагоприятная ситуация уже сама по себе требует, чтобы даже в нынешний период вопросы инновационного развития постоянно находились на первом плане. Исходя из этого, в субъектах малого бизнеса, как показывает анализ, основными перспективными направлениями технического прогресса являются: внедрение прогрессивных технологических процессов; развитие научных исследований и разработок прикладного (отраслевого) характера, внедрение их в практику.

Однако многие субъекты малого бизнеса не освободились еще от устаревшего технологического оборудования. Цифровая характеристика технологического оборудования, имеющегося на малых предприятиях затруднена – нет отчетов по оборудованию этого вида. Наличие установленного технологического оборудования, имеющегося на малых предприятиях, затруднена – нет отчетов по оборудованию этого вида. Наличие установленного технологического оборудования на малых предприятиях, степень оснащенности этим оборудованием, на наш взгляд, должны находить отражение в их статистической отчетности, хотя бы аналогично тому, как отражается в отчетности холодильное и подъемно-транспортное оборудование. Проведенные нами выборочные обследования субъектов малого бизнеса сферы торговой сети в ряде районов Самаркандской области показывают, что в среднем 30 % количества магазинов на начало 2018 года имели старое оборудование, требующее замены на новое.

Неблагополучно обстоит дело и с оснащением малых производств транспортными средствами. Их удельный вес в общей сумме производственных основных средств значительно низкий. Вместе с тем, наличный парк транспортных средств, обслуживающий малые предприятия, имеет большой не только физический, но и моральный износ. Вопрос обновления и пополнения парка транспортных средств весьма актуален. Осуществление курса на повышение уровня технической оснащенности малых предприятий, ускорение замены устаревшего оборудования новым повлечет за собой дальнейшее совершенствование структуры основных средств.

Восполнение и увеличение основных средств малых предприятий осуществляется путем строительства новых, расширения и реконструкции действующих хозяйствующих субъектов, модернизация оборудования требует инвестиционной поддержки. Из упомянутых форм воспроизводства основных средств наибольшее значение отводится новому строительству, посредством которого обеспечивается накопление и обновление основных средств. Однако малые предприятия пока не располагают

средствами для строительства новых объектов. Путем реконструкции действующих предприятий осуществляется переустройство и переоборудование малых предприятий под влиянием технического прогресса. При модернизации оборудования происходит обновление и усовершенствование действующего оборудования путем замены износившихся частей оборудования новыми, установки совершенных агрегатов и приспособлений. Отсюда следует и эффективность от внедрения нового оборудования в целях укрепления материально-технической базы субъектов малого бизнеса.

Эффективность поддержки субъектов малого бизнеса во многом зависит от степени инвестиционной поддержки. Именно инвестиционная поддержка способна не только укрепить имеющийся потенциал, но и обеспечить быстрый рост деятельности субъектов малого бизнеса. Здесь инвестиции могут быть использованы как инструмент реализации производственной политики или управления их развитием, а также как метод стимулирования инновационного процесса.

ПРОБЛЕМЫ РЕАЛЬНОЙ ПОДДЕРЖКИ СЕКТОРОВ ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА

А. Т. Ахмедова, преподаватель

Самаркандский институт экономики и сервиса, г. Самарканд

Сложившиеся нынешняя экономическая ситуация во многом обусловлена приоритетными направлениями инвестиционного развития в контексте развития Республики Узбекистан за 2017–2018 годы и связана с накопившимися в мировой экономике диспропорциями между спросом и предложением, уровнем потребления и сбережения, а также наличием ценовых искажений на внутренних и мировых рынках. Для каждого государства это зависит от устойчивости финансово-валютной системы, уровня диверсификации и конкурентоспособности экономики.

Для всех стран, затронутых проблемами инфляции и повышением цен, правительство и бизнес могут вынести для себя некоторые уроки. Так для стран, ориентирующихся в основном

на экспорт сырьевой продукции, снижение цен на товары будет вынуждать правительства осуществлять меры по созданию инновационных предприятий, прибыль которых смогла бы компенсировать потери предприятий.

Ведущие страны используют, как правило, традиционные методы стабилизации финансово-экономической системы, в частности:

- национализацию части активов финансовых и других организаций;
- выброс на рынок дополнительных денежных ресурсов;
- усиление контроля со стороны государства за рынком ценных бумаг, использование иных, не рыночных инструментов.

Что касается финансовых систем развивающихся стран, то они, как правило, не используют «современные» институты (типы деривативов), в этой связи они в меньшей степени пострадали от кризиса ликвидности. Данная группа стран не настолько сильно интегрирована в глобальные рынки, чтобы существенно пострадать от резкого перемещения капитала.

Однако они будут на себе испытывать снижение спроса на экспортируемую продукцию, уменьшение иностранных инвестиций и финансовой помощи от развитых стран, снижение переводов от мигрантов.

За последние годы в Узбекистане были реализованы широкие меры, направленные на обеспечение основ для развития финансово-экономической, бюджетной, банковско-кредитной системы. Можно выделить среди них повышение уровня капитализации ведущих банков страны, принятие нормативных актов о 100-процентной защите депозитных вкладов населения и оказании дополнительной помощи банковским и финансовым структурам, развитие сети по микрокредитованию предпринимательской деятельности, отказ от использования краткосрочных спекулятивных кредитов. Намечается привлечение иностранных кредитов в основном на долгосрочной основе. Это позволит снизить постепенно растущий долг государства до предусмотренного уровня.

Являясь устойчивыми субъектами рынка, коммерческие банки Республики Узбекистан получили возможность оказывать существенное воздействие в контексте оказания финансовой поддержки низко рентабельным или убыточным предприятиям. Также предусматривается, что хозяйствующие субъекты, вновь созданные при финансовой поддержке коммерческих банков на базе имущества низкорентабельных на убыточных предприятиях, освобождаются от уплаты налога на прибыль, единого налогового платежа, налога на имущество, земельного налога до момента их реализации стратегическому инвестору. Управляющие компании, учреждаемые коммерческими банками, освобождаются от уплаты налога на прибыль и единого налогового платежа в течение первых двух лет после их государственной регистрации. Реализация данной меры повысит устойчивость фондового рынка, и отразится на росте ликвидности акций.

В соответствии с Указом Президента Республики Узбекистан от 28 ноября 2018 года № УП-4058 утверждена Программа мер по поддержке предприятий реального сектора экономики, обеспечению их стабильности работы и увеличению экспортного потенциала. Данная программа включает в себя основные факторы преодоления негативных связанных последствий с кризисными явлениями. Она нацелена на активизацию процессов модернизации, технического и технологического перевооружения; повышение конкурентоспособности отечественной продукции; введение жесткого режима экономики; резкое снижение производственных затрат; осуществление гибкой ценовой политики и другие направления. Это должно повысить привлекательность экономики Узбекистана на фоне усиливающегося во многих странах мирового финансового кризиса.

ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ПОДОЛАННЯ КОЛЕКТИВНИХ ТРУДОВИХ СПОРІВ ТА КОНФЛІКТІВ В УКРАЇНІ

О. В. Боровиков, к. е. н., доцент

Вищий навчальний заклад Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі»

Соціально-економічні умови економіки країни потребують постійної уваги на кризисних ситуаціях у соціально-трудових

відносинах в трудових колективах підприємств країни. Метою публікації є обґрунтування необхідності існування посередницьких інституції для подолання та запобігання виникнення соціально-трудова спорів та конфліктів.

17 листопада 1998 року відповідно до Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» [1] та на виконання Указу Президента України, з метою сприяння поліпшенню трудових відносин та запобігання виникненню колективних трудових спорів (конфліктів), їх прогнозування та своєчасного вирішення було створено нову державну структуру – Національну службу посередництва і примирення (НСПП). До цього жоден державний орган не виконував подібних функцій медіації і створення НСПП засвідчило прагнення України до побудови моделі державного устрою сучасного зразка. Таким чином, національна служба посередництва і примирення існує вже 21 рік [2]. Наприклад у 2018 році НСПП [3] сприяла вирішенню 312 колективних трудових спорів (конфліктів), далі – КТС(К), що на 44,5 % більше, ніж у 2017 році, (3 – на національному, 3 – на галузевому, 5 – на територіальному, 301 – на виробничому рівнях), безпосередніми учасниками яких стали майже 1,5 млн працівників 6835 суб'єктів господарювання. Найбільшу кількість КТС(К) було зареєстровано, зокрема, на підприємствах, в установах, організаціях Львівської (83), Закарпатської (38), Миколаївської (26), Херсонської та Черкаської (по 20), Сумської (19), Волинської (17) та Дніпропетровської (15) областей; серед видів економічної діяльності – на підприємствах, в установах, організаціях бюджетної сфери (111), житлово-комунального господарства (29), машинобудування (27), ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів (24), транспорту та будівництва (по 21), добувної промисловості і розроблення кар'єрів (12). У результаті заходів, здійснених НСПП у ході сприяння вирішенню КТС(К) та запобігання їх виникненню, погашено заборгованість із виплати заробітної плати в сумі 762 млн 426,1 тис. грн або 64,2 % від загальної суми боргу (1 млрд 186 млн 881,7 тис. грн), що стала основною причиною виникнення спорів та конфліктних ситуацій. В ефективній роботі

Відділення НСПП у Полтавській області [4] сприяють поза-штатні фахівці НСПП, а саме: 12 осіб трудових арбітрів (арбітром є автор тез), 5 осіб незалежних посередників НСПП та в кожному районі області створені та діють інформаційно-консультативний центр НСПП (29 осіб), які приймають активну участь у здійсненні моніторингу стану соціально-трудова відносин колективів підприємств, установ, організацій області.

Список використаних інформаційних джерел

1. Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів): Закон України від 3 березня 1998 р. № 137/98-ВР // Закони України. Верховна Рада України. Інститут законодавства. – Київ : Інститут законодавства, 1999. – Т. 15. – С. 332–343.
2. Основні завдання Національної служби посередництва і примирення. Електронний документ. URL: http://www.nsp.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1&Itemid=2.
3. Інформація про результати діяльності Національної служби посередництва і примирення за 2018 рік. Електронний документ. URL: <http://www.nsp.gov.ua/home/struktura-nssp-5/10120-informatsiia-pro-rezultaty-diialnosti-natsionalnoi-sluzhby-poserednytstva-i-prymyrennia-za-2018-rik>.
4. Атаманюк О. Інформаційний бюлетень з підсумками економічного та соціального становища області за 2018 рік та роботи відділення Національної служби посередництва і примирення в Полтавській області у 2018 році / Атаманюк О. // Відділення НСПП у Полтавській області. Інформаційний бюлетень за 2018 рік. – 10 с.

ІНСТИТУЦІЙНІ ЗМІНИ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

А. Е. Галицький, аспірант

*Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, м. Чернівці*

За роки незалежності України аграрний сектор національної економіки зазнав суттєвих змін, які загалом можуть бути визначені як інституційні, адже стосувалися насамперед трансформації фундаментальних устоїв галузі сільського господарства 1990-х років.

Одним із ключових напрямів проваджуваних реформ була трансформація інституції (institution) власності – перехід від так званої колективної власності до домінування приватної власності. З інституціонального погляду відбувалося розщеплення пучка власності та правомочності, що проявилось у формі реорганізації колгоспів, формування та виокремлення індивідуальних паїв тощо.

Другим визначальним напрямом інституційних змін аграрного сектора національної економіки була зміна структури сільськогосподарських товаровиробників. Зокрема, на початковому етапі трансформації відбулася активізація індивідуального виробництва, насамперед у формі господарств населення, особистих селянських господарств та ін. Йшло становлення фермерських господарств.

Зменшення рівня одержавлення сільського господарства України знаменувалося відходом від концепції гарантування продовольчої безпеки країни, обов'язкового забезпечення суміжних секторів сировиною, а населення – продовольчою продукцією. Пріоритетною, насамперед для юридичних осіб, почала ставати орієнтація на прибуток. Це зумовлювало зміну структури аграрного виробництва, що проявлялося, перш за все, у зменшенні частки тваринництва із домінуванням галузі рослинництва. Разом із тим, такі зміни по-різному проявлялися щодо окремих груп сільгосптоваровиробників: у господарствах населення обсяги галузі тваринництва скорочувалися не так швидко, тож тут можна говорити про більш збалансовану структуру виробництва. На певному історичному етапі, не будучи пріоритетною формою господарювання за визначенням, господарства населення стали домінуючою за обсягами виробництва агропродовольчої продукції.

Четвертим у нашому переліку є становлення інституцій ринку та конкуренції, формування інституції угод (контрактів) у аграрному секторі економіки України та взаємозв'язках із сполученими секторами. Це сприяло розвитку підприємництва (підприємницької ініціативи) в аграрному секторі.

Наступним інституційним поштовхом розвитку аграрного сектора національної економіки стало відкриття зовнішніх ринків з можливістю широкого експорту сільськогосподарської та продовольчої продукції. Це, водночас, вимагало формування великих товарних партій продукції, що було одним із факторів процесів укрупнення в досліджуваному сегменті економіки. Це, а також постійна і значна потреба аграрного сектора в пошуку джерел фінансування, у сукупності сприяли появі нової організаційно-правової форми – агрохолдингів, роль і вплив яких у країні з року в рік зростає.

Вагомим кроком ринкового розвитку стала кардинальна трансформації інституції державного регулювання в аграрному секторі економіки України.

Отже, можна вважати базисними у розвитку аграрного сектора такі інституції: 1) власності; 2) ринку (угоди); 3) державного регулювання.

Варто виокремити похідні (допоміжні, підтримуючі) інституції, які є доповнюючими до базисних інституцій, забезпечують їх функціонування. До таких, на нашу думку, варто віднести інституції: підприємництва, конкуренції, ціноутворення та ін.

Загалом похідні інституції формують інституційне середовище, без якого неможливий ефективний розвиток аграрного сектора національної економіки, адже воно (середовище) визначає умови функціонування сектора та діє через інституційний механізм.

Разом із формальними (згаданими), вагому роль відіграють неформальні інституції діяльності та розвитку аграрного сектора України (звички, традиції тощо), які необхідно активізувати.

ІНВЕСТИЦІЙНА БЕЗПЕКА В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

С. І. Заворотній, аспірант

Вищий навчальний заклад Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі»

У сучасних умовах розвитку ринкових відносин важливою складовою економічної безпеки країни є інвестиційна безпека,

під якою слід розуміти впорядкованість руху капіталовкладень, що спрямовуються в окремі галузі та сектори національної економіки. Інвестиції виступають головним чинником економічної безпеки держави, вони мають спрямовуватись в основні фонди та в людський капітал, створювати можливість їх розширеного відтворення, підтримувати конкурентоспроможність економіки, гарантувати стійке економічне зростання при досягненні необхідного рівня певних параметрів, що характеризують економічну систему країни.

У системі національної економіки інвестиції займають важливе місце в економічному процесі. В результаті інвестування коштів в економіку збільшуються обсяги виробництва, зростає національний дохід, розвиваються ті уходять вперед в економічній конкуренції галузі та підприємства. З іншого боку, збільшення рівня економічної безпеки справляє суттєвий вплив на економічну ефективність. Наслідком цих процесів є перерозподіл ресурсів економічної системи, що формує нові інвестиції у відповідних галузях економіки і приводить до циклічності інвестиційного процесу, який визначає гомеостазис економічної системи. Отже, можна говорити про певну причинно-наслідкову залежність між рівнем економічної безпеки та інтенсивністю інвестиційного процесу. Інвестиціям надають визначальну роль в економічному процесі, оскільки саме вони визначають в цілому збільшення національного доходу і загальну динаміку національної економіки. Тобто економічна активність, яка визначає економічний розвиток та зростання, залежить від інвестиційного мультиплікатора економічної системи. Відповідно, це впливає і на рівень економічної безпеки.

У системі ринкових відносин економічний розвиток характеризується економічними циклами, однією з фаз яких є фаза підйому (економічного росту) Циклічність економічного розвитку пояснює активність економічних процесів на відповідних етапах розвитку та визначає залежність економічної безпеки й економічної активності в системі. Прогнозуючи зміну економічного стану, індивіди в господарській системі починають по-іншому використовувати свої ресурси, в результаті чого зміню-

ються економічні відносини та економічна активність. Це, в свою чергу, пояснює нестабільність всієї економічної системи в умовах її динамічного розвитку. Економіка починає коливатись, намагаючись перейти в стан рівноваги, що визначається рівнем економічної безпеки.

Процеси формування інвестиційних ресурсів в окремих секторах економіки внаслідок зміни рівня економічної безпеки дозволяють говорити про створення резервів, що виникають у разі перерозподілу ресурсів національної економіки та спрямовуються у відповідні її сектори для збереження стану рівноваги економічної системи. За допомогою правильного спрямування інвестицій в залежності від стадій економічного розвитку системи та їхнього оптимального розподілу за відповідними секторами і галузями економіки можна досягти нормального (достатнього, рівноважного) рівня економічної безпеки системи, яка в цілому визначить тенденції розвитку національної економіки.

Таким чином, можна стверджувати, що на певний проміжках часу існує визначений інвестиційний напрям розвитку національної економічної системи, дослідження якого дозволяє більш повно охарактеризувати інвестиційне забезпечення економічної безпеки країни та комплексно дослідити структурні тенденції в інвестиційному забезпеченні відповідних галузей національної економіки. Виявлення структурних змін в інвестиційному забезпеченні економічної системи дозволить у подальшому спрогнозувати необхідний обсяг інвестиційних резервів у відповідних економічних підсистемах для забезпечення росту національної економіки. Дослідження інвестиційного напрямку розвитку національної економіки дозволяє визначити і сформулювати правильні напрямки вкладення капіталу в різні види економічної діяльності, а також необхідні обсяги капіталу для досягнення такого рівня економічної безпеки, який створив би умови для нормального рівноважно-структурного розвитку всієї економічної системи.

Отже, можна стверджувати про наявність певної взаємозалежності, прямих і обернених зв'язків між економічною безпе-

кою та інвестиційним процесом, що дозволяє правильно оцінювати загрози та небезпеки для національної економіки та знаходити засоби їх нейтралізації, а подекуди й перетворювати загрози в стимули для економічного зростання. Поява загроз в економічній сфері, з одного боку, стримує потік інвестицій, а, з іншого – сприяє інтенсифікації нових капіталовкладень, що здатні нівелювати ці загрози і одночасно створювати нові можливості для економічного зростання. Тому поглиблене дослідження таких взаємозв'язків є необхідним для розробки виваженої національної економічної політики, яка здатна як протистояти викликам глобального економічного середовища, так і забезпечувати стале економічне зростання в умовах достатнього рівня економічної безпеки.

ТЕНЕВАЯ ЭКОНОМИКА И ЕЕ ВЛИЯНИЕ НА ФОРМИРОВАНИЕ ЦИВИЛИЗОВАННОГО РЫНКА

Дж. Р. Зайналов, д. э. н., профессор;

З. Ж. Расулов, к. э. н., ст. преподаватель

Самаркандский институт экономики и сервиса, г. Самарканд

Рынок, как место встречи покупателя и продавца, где осуществляется эквивалентный обмен произведенными благами, представляет собой прямую связь производства с потребителями, подчиняя первое запросам второго. Поэтому рынок нельзя ни ввести, ни запретить усилиями воли посредством какого-либо указа или закона, так как рынок объективное общественное отношение между субъектами производства, возникающее при определенных условиях хозяйственной жизни.

Объективности ради, следует отметить, что мы до 1992 года жили так, и живем в условиях рынка, так как его невозможно упразднить. Однако до 1992 года он был лишь загнан административно-командной системой в экономическое подполье. В силу этого рынок гипертрофировался и не подвергался какому-либо общественному контролю. Именно поэтому, рыночные отношения в некоторых рыночно развивающихся странах являются управляемыми.

В силу сложившихся обстоятельств рынок, попадающий под практически безраздельный контроль, приводит к нарастанию «теневой экономики».

По масштабам «теневой» экономики бывший Союз занимал одно из печальных первых мест в мире. Доля нелегального бизнеса составляла около 20 % валового национального продукта (ВНП).

Нелегальный бизнес годами развивался по многим направлениям: прямые хищения на государственных предприятиях, подпольное производство из похищенного сырья и оборудования, спекуляция товарами из фондов госторговли, наркобизнес, сомогонование.

Если и впредь такими же темпами будет развиваться теневая экономика, то бюджеты всех уровней будут терять большие ресурсы, тем самым такое явление может стимулировать рост дефицита бюджета. Чем менее развиты экономические связи, столь необходимые нам для формирования цивилизованного рынка, тем больше полумер на пути к рынку, тем лучше и увереннее чувствуют себя «теневики». Они заинтересованы в дефицитности нашей экономики. Им не нужен организованный рынок, так как спекуляция приносит спекулятивный доход. Именно поэтому-то и нарастает сопротивление «теневиков» против организации цивилизованного рынка, регулируемого государством в интересах общества.

В чем же дело, почему теневая экономика набирает силу и постоянно обогащается? Корни теневой экономики, ее первооснова, заложены в нашей бесхозяйственности, расточительстве, ведомственном и отраслевом произволе командно-административной системы, устоявшейся психологии иждивенчества и уравниловке, нравственном безразличии многих к разоряющим страну злоупотреблениям в экономической жизни.

Пользуясь пассивностью и равнодушием контрольных ведомств, правоохранительных органов и местных органов власти, бюрократия и «теневики» объединяются для достижения своих корыстных целей, создавая свои нелегальные структуры: бюрократия меняет власть на деньги, а «теневики» – деньги на

власть. При таком пределе общественность должна решительно взяться за установление демократического контроля над рынком, не допуская нелегально бюрократического господства. Именно из-за нашей пассивности к регулируемому рынку с каждым шагом нарастает противодействие экономической реформе со стороны представителей нелегальной экономики.

Складывающийся до сих пор совершенно спонтанный, стихийный рынок, без каких-либо общих правил игры, превращается в негативную и разрушительную силу, несущую элементы хаоса и экономической гибели. Чтобы противостоять такому напору нелегального бизнеса, необходимо решительно массивировать в сторону формирования субъектов малого бизнеса и частного предпринимательства.

ФИНАНСОВАЯ СТАБИЛИЗАЦИЯ В УСЛОВИЯХ ДИНАМИЧНОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ

Дж. Р. Зайналов, д. э. н., профессор;

П. Ш. Усманов, преподаватель

Самаркандский институт экономики и сервиса, г. Самарканд

Разбалансированная экономика становится более управляемой, благодаря эффективному функционированию предприятий всех сфер экономики. Поэтому недопустимы ошибки при выборе экономической границы деятельности предприятий. Но, к великому сожалению, рыночный механизм управления экономикой предприятий пока определен в общих чертах, как по своему характеру, так и содержанию. А неопределенность не позволяет предвидеть последствия функционирования не позволяет предвидеть последствия функционирования их в условиях рыночных отношений.

Руководители предприятий искренне хотят скорейшего оздоровления потребительского рынка, финансовой стабилизации экономического положения и восстановления пошатнувшегося престижа сума. Решить такую сложную задачу без финансовой поддержки хозяйствующих субъектов, в частности, малого бизнеса, невозможно. Нет сомнений, что доверие к этим

субъектам будет в полной мере достигнуто, если при этом станет ясным и твердым курс на то, что в соответствии с законом средства производства в сфере промышленной собственности, действительно будут предпринимательскими, но только не дельцов, скрывающих доход и налоги, а в ряде сфер граждан и их семей на началах частной собственности.

Разумеется, в условиях стабильности экономики, чтобы жить в достатке, придется всем нам работать с высокой отдачей. Но для этого надо создать соответствующие условия. Что же предпочтительнее: иметь определенное количество небольших частных предприятий с высокой производительностью труда, быстро реагирующих на изменение спроса, или не допускать коллективной частной собственности, использовать потенциал собственности со средней эффективностью и довольствоваться тем, что имеем? Здравый смысл диктует необходимость принятия первого варианта, дающего возможность кардинально поправить уровень жизни людей.

Однако намерение создать эффективные условия для динамичного функционирования и развития предприятий малого бизнеса еще мало. Надо найти наилучший путь к формированию таких субъектов. Для этого необходимо разработать экономическую модель финансовой системы частично регулируемой деятельности предприятий малого бизнеса. Имея имитационную модель нашей экономики, можно с ее помощью провести крупномасштабную деловую игру по проверке разных предложений. А если динамическую модель реализовать на компьютере, то можно ускорить процесс выбора варианта и спрогнозировать, в каком состоянии окажется экономика после реализации того или иного варианта. Этому должна предшествовать разработка показателей, определены достаточные условия обеспечения устойчивости рыночного равновесия. Только на этой базе можно разработать специальную рабочую программу финансовой стабилизации деятельности предприятий малого бизнеса и предложить поэтапное освоение рыночного механизма управления процессами вывода их из неплатежеспособного состояния.

Использование методов регулирования рынка только с помощью законодательных актов невозможно, она может привести к череде серьезных недостаткам, связанным с тем, что для реализации законов требуется время, а рынок не ждет. Вынужденные паузы мгновенно приводят к росту инфляции, а возможно, и к дальнейшему обострению факторов, могущих способствовать появлению дефицита. Наряду с принятием правовых законодательных актов нужны конкретные экстренные меры по стабилизации экономики предприятий малого бизнеса.

Разработка мер по снижению доли инфляции, определение путей и этапов увеличения профицита бюджета требуют глубокого анализа не только успехов, но и причин и факторов, сдерживающих реализацию рыночной реформы в рамках стратегии действий. В то же время необходимо анализировать существующие в мире рыночные модели хозяйствования. Так, модели чисто рыночной экономики со свободной конкуренцией действуют на принципах спроса и предложения, избыточного спроса. Рыночные же модели с неполной конкуренцией и монополией, или модели с так называемым регулируемым рынком функционируют на смешанных принципах рыночной и регулируемой экономики. Опыт подсказывает, что в критической ситуации государство находит рычаги, могущие стабилизировать рынок. Если, конечно, они имеют огромные запасы товаров, чтобы в короткое время насытить ими рынок, либо выкупить их для уничтожения (в условиях перепроизводства) или складывать. Такими запасами наша республика должна располагать. Это важный компонент, могущий способствовать динамичному развитию экономики.

РОЛЬ ІНСТИТУТУ МІНІМАЛЬНОЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Т. А. Костишина, д. е. н., професор;

Л. В. Степанова, к. е. н., доцент

Вищий навчальний заклад Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі»

У процесі економічного аналізу заробітної плати слід враховувати, що ринок праці України інституціоналізований. Необ-

хідно назвати інститути профспілок, трудового законодавства, індексації заробітної плати, мінімальний розмір оплати праці.

Заробітну плату слід розглядати не лише як економічну категорію, але і як соціальну, яка покликана забезпечити працівнику певний соціальний статус. У процесі регулювання заробітної плати центральне місце відводиться питанню визначення розміру мінімальної заробітної плати. Важливим і дієвим методом державного регулювання заробітної плати є законодавче встановлення розміру мінімальної заробітної плати. Підвищення рівня мінімальної заробітної плати може супроводжуватися позитивними і негативними наслідками для економіки. Тому в процесі розробки політики заробітної плати необхідно економічно обґрунтувати рівень мінімальної заробітної плати, прийнятний у сформованих соціально-економічних умовах. У результаті встановлення ефективного рівня мінімальної заробітної плати можливі такі наслідки: може спостерігатися скорочення рівня зайнятості на деяких підприємствах; підвищення рівня мінімальної заробітної плати, формуючи великі витрати на оплату праці, можуть перешкоджати процесу формування нових підприємств, сприяючи скороченню рівня зайнятості; підвищення рівня мінімальної заробітної плати призводить до підвищення загального рівня середньої заробітної плати. Підвищення рівня мінімальної заробітної плати може сприяти підвищенню загального рівня заробітної плати також, впливаючи на рівень заробітної плати працівників тих секторів економіки, на які не поширюється закон про мінімальну заробітну плату.

Різде підвищення рівня мінімальної заробітної плати може стати фактором розширення тіньової економіки. Підвищення рівня витрат на оплату праці може змусити представників малого та середнього бізнесу «перейти в тінь». Відзначимо, що підвищення рівня мінімальної заробітної плати впливає також на величину пропозиції праці. Частина економічно неактивного населення може прийняти рішення про вихід на роботу.

Праці, присвячені дослідженню ринку праці країн з розвинутою ринковою економікою, свідчать про те, що підвищення

рівня мінімальної заробітної плати негативно відбилосся на величині попиту на працю і на рівні зайнятості [1].

Деякі автори [2; 3] помічають, що підвищення рівня мінімальної заробітної плати значно впливає на рівень зайнятості низькооплачуваних працівників. Вони розрахували, що коефіцієнт еластичності зайнятості для цих працівників при зміні рівня мінімальної заробітної плати становить 0,4–0,5. Інші дослідники [4–6] не згодні з твердженням, що заробітна плата однозначно скорочує рівень зайнятості, і вважають, що в деяких випадках підвищення мінімального розміру заробітної плати робить позитивний вплив на зайнятість.

Якщо аналіз ринку праці в країнах з розвинутою ринковою економікою переважно містить суперечливі висновки про вплив підвищення рівня мінімальної заробітної плати на динаміку зайнятості, то дослідники цієї проблеми в країнах, що розвиваються, відзначають негативний вплив підвищення рівня мінімальної заробітної плати на динаміку зайнятості. Причому значне підвищення цього рівня в даних країнах має негативний вплив в першу чергу на малий бізнес.

Таким чином, підвищення рівня мінімальної заробітної плати може мати різні наслідки і залежать від економічних, соціальних, політичних та інституційних особливостей країни.

Підвищення рівня мінімальної заробітної плати в залежності від особливостей розвитку економіки може призвести до підвищення продуктивності праці. Слід зауважити, що висока заробітна плата створює можливості для поліпшення якості людського капіталу та подальшого підвищення продуктивності праці. Україні необхідно здійснювати політику, спрямовану на підвищення рівня життя населення, так як людський капітал є головною передумовою розвитку суспільства.

Список використаних інформаційних джерел

1. Brown C. The Effect of the Minimum Wage on Employment and Unemployment / Brown C., Gilroy C., Kohen A. // Journal of Economic Literature. 1982. Vol 20: The Economic of Legal Minimum Wages / Ed. by S. Rottenberg. Washington: American Enterprise Institute, 1981.

2. Curric J. The Minimum Wage and Employment of Youth / Curric J., Fallick B. // Journal of Human Resources. – 1996. – Vol. 31. – P. 404–428.
3. Neumark D. The Effects of Minimum Wages through the Wage Distribution / Neumark D., Schweizer M., Washer W. // NBER Working Paper. – 2000. – № 7519.
4. Card D. An Evaluation of Recent Evidence in the Federal Minimum Wage / Card D., Katz L., Kruger A. // Industrial and Labour Relations Review. – 1994. – Vol. 46. – № 1. – P. 38–54.
5. Machin S. Where the Minimum Wage Bites Hard: Introduction of Minimum Wages a Low Wage Sector / Machin S., Manning A., Rahmun L. // Journal of the European Economic Association. – 2003. – № 1. – P. 154–180.
6. Dickens R. Minimum Wage in Britain / Dickens R., Machin S., Manning A. // Journal of Labour Economics. – 1999. – Vol. 17. – № 1.

ПРЕПЯТСТВИЯ УСПЕШНОГО РАЗВИТИЯ ЛИЗИНГА В УЗБЕКИСТАНЕ

Ш. М. Латипова, преподаватель

Самаркандский институт экономики и сервиса, г. Самарканд

Современная ситуация в Республике Узбекистан и задачи развития лизинговых отношений диктуют необходимость активизации деятельности хозяйствующих субъектов получающего технику в лизинг, с тем чтобы содействовать развитию и преобразованию деятельности. Но при этом следует отметить, что опыт развитых стран показывает, что в рыночно развитых странах лизинг в общем объеме инвестиций развивается быстрее чем в других странах с переходной экономикой и сегодня объем его составляет около 25–30 %. С учетом существующей в настоящее время нормативно-правовой базы лизинга и ее дальнейшего развития прогнозируется увеличение доли лизинга к 2021 году в общем объеме инвестиций до 10 %, со следующей разбивкой по годам: 2019 – 7 %, 2020 – 9 %, 2021 – 10 %.

Отраслевая структура лизинга характеризуется различием распределений средств в объекты производственного и непроизводственного назначения примерно в два раза. Среди объектов производственного назначения наибольшая доля лизинга прихо-

дится на промышленное оборудование, а также на средства транспорта и связи. Это подтверждается и анализом тенденций развития лизинга в европейских странах.

В территориальном разрезе в 2019 году наибольшая доля капитальных вложений с использованием оборудования в лизинге будет приходиться на Ташкент и Ташкентскую область, на долю которых приходится 34,3 % и 11,7 % всех осуществленных новых лизинговых операций на рынке страны (2018 год). По итогам 2018 года в республике лидируют Наманганская область (7,1 %) и Кашкадарьинская область (7,0 %). К 2021 году ожидается более равномерное распределение инвестиций в лизинговые операции по территории Узбекистана. При этом следует отметить, что развитию лизинга сопутствует ряд факторов экономического и финансового характера, основными из которых являются:

- нехватка стартового капитала для организации лизинговых компаний;
- обложение налогом на добавленную стоимость;
- недостаточное понимание сущности лизинга, его достоинств как у потенциальных лизингодателей, так и предпринимателей – потенциальных лизингополучателей;
- отсутствие инфраструктуры лизингового рынка, развитой сети лизинговых компаний, консалтинговых фирм, которые обслуживали бы всех участников лизингового рынка;
- отсутствие системы информационного обеспечения лизинга, которая обеспечивала бы наличие постоянно восполняемой и доступной информации о предложениях лизинговых услуг;
- отсутствие опытных кадров для лизинговых компаний.

При этом, следует обратить внимание на первые критерии улучшения развития лизинга. Лизинг позволяет предпринимателю начать дело, располагая одной третью средств, для приобретения у лизинговой компании необходимого оборудования. Однако лизинговая компания должна приобретать оборудование у производителя за полную стоимость, для чего ей тре-

буется кредит. Лизинговым компаниям банки дадут кредиты охотнее, чем множеству лизингополучателей. С этой точки зрения становление финансового лизинга содействует снижению риска кредитования.

Более важное значение также имеет обложение налогом, в частности НДС. Согласно существующему порядку, НДС взимается за приобретаемое лизингодателем оборудование. Его величина, равно как и выплата процентов за взятый лизингодателем для покупки оборудования кредит переносится на лизинговые платежи. В соответствии с применяемой практикой НДС дополнительно начисляется на лизинговые платежи. Это означает, НДС на один и тот же продукт начисляется дважды.

Для стимулирования инвестиций в производственную сферу, для обновления потенциала предприятий, для повышения их конкурентоспособности нужно создавать условия, чтобы они, исходя из созданных условий, развивали лизинговые отношения. Для этого необходимо добиваться появления лизинговых сделок с достаточно длительными сроками действия (не менее трех лет). Подобные договоры будут нести реальные инвестиции в отечественную экономику. Необходимо снизить ставки налога на прибыль, полученную лизингодателями от реализации договоров по лизингу со сроком действия три и более года. Необходимо стимулировать банки предоставлять кредиты лизинговым компаниям, заключающим договора на вышеуказанные сроки, рассмотреть возможность снижения таможенных пошлин и налогов по товарам, ввозимым на территорию Республики Узбекистан и являющимися объектами международного финансового лизинга.

Указанные выше меры должны способствовать развитию лизинговых компаний и операций, производимых ими.

Следовательно, лизинг в нашей Республике должен постепенно, и все больше, наращивать свои обороты и играть все более весомую роль в развитии отечественной экономики.

ІННОВАЦІЙНА УЛЬТРАСТРУКТУРА ЯК КОМПОНЕНТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ

Л. В. Олексенко, к. е. н., доцент

Вищий навчальний заклад Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі»

Вперше поняття «ультраструктура суспільства» було запропоновано ввести в науково-термінологічний оборот в 1983 р. професором Е. Агабаб'яном, який підкреслює його значимість, відзначає, що це «провідна ланка економіки, свого роду каталізатор прогресу, визначає і спрямовує початок». На його думку, ультраструктура визначає перспективи розвитку основного виробництва і включає наукове забезпечення (НДДКР), управління, підготовку фахівців. «Освіта, галузеві центри світового господарства, що спеціалізуються на прогресі знань відносяться до ультраструктури суспільства» [1, с. 96–97].

Інноваційна ультраструктура, на відміну від ультраструктури суспільства – це все, що виробляє нововведення (щось нове, що за певних умов трансформується в інновації) і являє собою, на наш погляд, сукупність організацій, які виконують наукові дослідження і розробки.

Ультраструктура не створює безпосередньо масових комерційних продуктів – вона створює нові знання, інтелектуальні ресурси суспільства, є головним джерелом сучасних технологій, вирішальним чином впливає на зміст, рівень і якість освіти.

«Наука є загальною продуктивною силою, безпосередньо не виробляє матеріальні блага, але колосальною мірою розвиває продуктивні сили» [2, с. 104] і відіграє важливу роль в багатьох галузях і сферах життя людей. Рівень розвитку науки – один з основних показників розвитку держави. У результаті наукових відкриттів виникають нові види енергії, матеріалів, технологічні процеси, створюються на основі використання нових принципів покоління високопродуктивної і високоекономічної техніки і технологій. Широке впровадження наукових досягнень у виробництво відкриває небачені можливості для інноваційного розвитку країн. У сучасному суспільстві без науки неможлива його інтелектуальна і виробнича сила, безпека держави, тобто наука

стала важливим критерієм цивілізованості і культурності народів.

Основними сферами дії інноваційної ультраструктури повинні бути:

– проведення якісних і результативних наукових досліджень (виробництво знань);

– підготовка висококваліфікованих кадрів, як для наукових досліджень, так і для економіки країни в цілому (відтворення знань);

– досягнення світового рівня в дослідженнях і розробках за обраними пріоритетними напрямками (наукове лідерство).

На наш погляд, можна виділити наступні види інноваційної ультраструктури (табл. 1).

Таблиця 1 – Види інноваційної ультраструктури

Інноваційна ультраструктура	
Інституалізована	Неінституалізована
Наукові організації	Ініціативні фізичні особи, різні незалежні винахідники
ВНЗ, де проводяться науково-дослідні роботи	Неформальні групи, що займаються технологічною і соціальною творчістю поза рамками створених для цих цілей організацій
Інші організації, які виконують наукові дослідження	

Для ефективного розвитку інноваційної ультраструктури необхідні певні умови, спрямовані на поєднання науки з вищою професійною і післявузівською освітою; вдосконалення наукового обслуговування; підтримка діяльності неінституалізованих джерел, так званих науково-технічних неформалів; створення за американським досвідом дослідницьких університетів; концентрація ресурсів на пріоритетних напрямках фундаментальних наук; максимальна відкритість та інтеграція української науки у світову наукову спільноту

Список використаних інформаційних джерел

1. Агабабян Э. М. Экономические основы воспроизводства нематериальных благ при социализме / Э. М. Агабабян. – Москва : Наука, 2003. – 185 с.

2. Золотов А. В. Философия производительного труда : монография / А. В. Золотов, М. В. Попов. – Н. Новгород : Изд-во НМГУ, 2006. – 160 с.

РЕФОРМИРОВАНИЕ СФЕРЫ УСЛУГ В СТРАТЕГИИ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ УЗБЕКИСТАНА

Н. Х. Рузибаева, ст. преподаватель

Самаркандский институт экономики и сервиса, г. Самарканд

К. Д. Данияров, ст. преподаватель

Каракалпакский государственный университет, г. Нукус

В современных условиях реформирования экономики не последнее место занимает так называемая модель развития услуг, суть которой заключается в том, что субъекты сферы услуг имеют огромный потенциал для улучшения состояния экономики. Поэтому развитие инновационных услуг означает принципиальную ориентацию общества на цивилизованный путь развития. Бесспорно, рынок инновационных услуг – достижение человеческой цивилизации. Но он обладает не только известными преимуществами. Его функционирование порождает немало сложных проблем, особенно в социальной сфере. Отсюда вопросы: какими должны быть услуги?

В ходе напряженных дискуссий ученых, по мере принятия законодательных актов и правительственных решений [1, 2] постепенно начинают проступать черты рыночных услуг. Поэтому переход к рыночной системе субъектов сферы услуг – процесс сложный и болезненный. Экономика субъектов сферы услуг находится только в стадии постижения рыночных отношений. Медленно перестраивается вся система их хозяйственного управления, обостряются специфические черты их развития в рамках Программы Стратегии социально-экономического развития страны на 2017–2021 гг. [2]. По мере движения этой сферы к цивилизованному рынку в составе данной программы возникают все новые и новые проблемы.

В основе реформирования сферы услуг лежат сама ее направленность и особенность их функционирования.

С одной стороны, при всех особенностях местных условий все большее число субъектов становится на путь модернизации.

Модернизация направлена на формирование современного рыночного хозяйства и непосредственное включение в международное разделение труда. Раньше других на путь формирования рынка вступила торговля, затем – бытовое обслуживание, коммунальные хозяйства и др. В этом направлении, видимо, будет развиваться модернизация в других социально-значимых сферах экономики.

С другой стороны, особенно в области торговли, нет, как правило, удовлетворенности экономическим положением и мерой достижения поставленных целей. Это относится и к нашей Республике Узбекистан, которая раньше других стран СНГ вступила на путь цивилизованной реформы, и проводит соответствующую политику с 2017 года. Получается своеобразный парадокс: все большее число стран вступает на путь, следуя по которому никто еще не достиг желаемых результатов.

Такая ситуация отражает большую объективную сложность его реализации. Дело в том, что система всеохватывающего директивного распределения демонтировала экономические стимулы развития предприятий сферы услуг. Но если отказываться от командного метода управления, то, что может прийти ему на смену? Исторический опыт не дает другой альтернативы, как стимулы и регуляторы, основанные на использовании отношений рынка. При достаточном насыщении спроса и развитии конкуренции между производителями возникают услуги на рынке потребителя, жестко подчиняющие производство удовлетворению общественной потребности и обеспечивающие более надежный механизм реализации его цели. Услуги формируют также экономическую среду для непрерывного потока инноваций, обновления выпускаемой продукции и технологии производства. Важную роль играют при этом услуги на рынке капиталов, которые обеспечивают быстрый перелив инвестиций в наиболее доходные и прибыльные отрасли. Наконец, на базе современных рыночных услуг достигается и самый высокий уровень развития общественного производства.

Здесь представляются существенными следующие моменты: углубление разделения труда и высочайшая точность сроков услуг по поставке продукции; концентрация производства в крупных транснациональных корпорациях в сочетании с функ-

ционированием огромного числа мелких предприятий, которые зачастую не в меньшей мере, чем крупные, используют возможности самых передовых технологий; развитие наряду с конкуренцией разнообразных форм координации деятельности предприятий, вплоть до объединения, временами с помощью государства, научно-технических потенциалов разных фирм с целью создания принципиально новых прогрессивных базовых технологий; достижение более высокого уровня банковских услуг, позволяющего смягчить разрушительные последствия кризисов перепроизводства и обеспечить социальную защищенность различных слоев населения; развитие форм межстрановой интеграции услуг, которое в последнее время существенно усиливается.

Признание этих фактов не означает идеализации рыночного характера услуг. Наиболее развитые формы рынка сложились в условиях рыночного хозяйства, сохранившего дифференциацию населения по уровню доходов и т. п. Нельзя не видеть также огромных различий в уровне организованности рынка высоко-развитых и развивающихся в отношении услуг стран.

Однако, если страны, стремящиеся к обновлению, хотят двигаться к более высоким формам услуг, то согласно законам диалектики они должны овладеть предшествующими формами услуг.

Список использованных информационных источников

1. Закон Республики Узбекистан «О туризме» от № 830-I 20.08.1999 г.
2. Указ Президента РУз «О Стратегии действий по дальнейшему развитию Республики Узбекистан» от 7 февраля 2017 г., № УП-4947.

ИННОВАЦИОННОЕ РАЗВИТИЕ ЭФФЕКТИВНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ФИНАНСОВЫХ РЕСУРСОВ

Т. А. Самтаров, исполнительный директор
Фонд поддержки фермерских, дехканских хозяйств и владельцев приусадебных земель, г. Ташкент

Тенденции развития глобализационных процессов свидетельствует о возрастающем влиянии инновационной деятельности на темпы экономического роста. Инновационная продукция на внутреннем и внешнем рынках имеет более высокую

стоимость по сравнению с другими. Требования рынка диктуют необходимость создания условий для усиления инновационной активности, реализацию которой содержит в себе инновационная политика. Целью инновационной политики является создание предпринимательского климата, конкурентной среды, которые в свою очередь будут стимулировать предпринимательский потенциал страны к созданию таких высокотехнологичных, наукоемких производств, как в производственной, так и непроизводственной сферах экономики.

Предполагается, что проведение инновационной политики обеспечит в Узбекистане темпы роста экономики не менее, чем на 7,5 % в год. Это позволит к 2021 г. увеличить объем ВВП в 1,4–1,6 раза по сравнению с 2010 г., довести среднегодовые темпы роста в промышленности до 6,7–7,4 %, увеличить рост производительности труда к 2021 г. по сравнению с 2010 г. не менее, чем в 1,5 раза и снизит энергоёмкость ВВП. Это позволит в промышленности обеспечить рост удельного веса производства товаров в структуре ВВП, повышение удельного веса услуг научной инновационной деятельности в структуре ВВП. Процессы устойчивого экономического роста при этом реально возможны лишь при условии соблюдения устойчивости и динамичности обеспечения, сбалансированности развития всех сфер экономики. При соблюдении специфических принципов формируются механизмы взаимодействия макро- и микроуровней экономики и складывается модель экономического роста с определенным типом макроэкономического рыночного равновесия. Именно такая модель экономики способна отвечать требованиям социально-экономической сферы.

Безусловно, процессы устойчивого экономического роста реально возможны при условии соблюдения принципов конкурентоспособности выпускаемой инновационной продукции, обеспечивающей высокую экономическую эффективность. Экономическая самостоятельность и заинтересованность, как приоритетные принципы реализации финансово-экономических отношений различных форм экономики, гарантируют эффективность деятельности хозяйствующих субъектов, одновременно,

укрепляя связь капитала с внутренним рынком. Это, безусловно, будет способствовать действенности конкретных принципов, способных обеспечить устойчивость экономического роста. К числу таких принципов можно отнести: системность, целенаправленность, инновационность, конкурентоспособность, самостоятельность, заинтересованность, синергичность, ситуативность, экономичность, энергичность, стабильность, устойчивость и др.

Отсюда можно сказать, что степень ориентации деятельности государства на реализацию этих принципов должна определять сущность стратегии инновационного развития. Соблюдение вышеуказанных принципов управления обеспечит выход государства на социально-эффективную стратегию инновационного развития, реализация которой обеспечит стабильный рост конечного продукта в оптимальной структуре для граждан, достижение полной занятости, минимизации инфляции и оптимального распределения доходов. Нарушение хотя бы одного из правил-принципов означает разрыв в системе взаимообусловленных отношений и не обеспечит в должной мере реализацию стратегических целей в развитии экономики. Несоответствие экономической стратегии принципам эффективности производства может служить серьезным сигналом о необходимости самого серьезного внимания к проблемам эффективного использования финансовых ресурсов.

ПРИЧИНЫ, ТОРМОЗЯЩИЕ РАЗВИТИЕ СФЕРЫ УСЛУГ

***М. С. Хамраев, ассистент; Н. Э. Эрназаров, ассистент
Самаркандский институт экономики и сервиса, г. Самарканд***

Развитие самостоятельных субъектов сферы услуг, свобода ценообразования и других рыночных сил может на первых порах формированию нежеланных обществу услуг, а монопольных услуг поставщика, работающего, прежде всего, на взвинчивание цен. Если же цены остаются фиксированными, то те же факторы приводят к вымыванию менее прибыльного и невыгодного ассортимента услуг. В указанных условиях, когда види-

мость улучшения показателей может достигаться за счет роста цен на услуги, становятся ненужными НТП, ресурсосбережение и повышение производительности труда, нарушаются критерии реальной заработной платы на увеличение заработной платы и инвестиций.

Подобную ситуацию можно назвать псевдоуслугами. Ее последствия могут оказаться почти аналогичными с теми, с которыми мы сталкивались долгие годы, т. е. во времена административно-командной системы хозяйствования. Это побуждает к осуществлению осторожного подхода к внедрению инновационных видов услуг, нахождению компромиссного сочетания их с применяемыми. Вместе с тем, это тормозит развитие услуг, значит ставить ее под угрозу срыва. Ибо услуга требует не только глубокой разработки концепции, программы в ней, как Стратегии развития страны на период с 2017 по 2021 гг., но и проведения в жизнь системы мер по их реализации. Все это абсолютно необходимо и в значительной мере определяет возможности успеха. Но материализация сферы услуг не сводится к организационной стороне дела. И теория, и опыт свидетельствуют о том, что это – социальный процесс, конкуренция разных сфер услуг. Поэтому сдерживать проведение модернизации, значит укреплять не конкуренцию, а бюрократическую систему регулирования субъектов сферы услуг.

Следовательно, в условиях глобализации, развитие услуг объективно происходит в условиях сложных и острых противоречий. И в этом также важная сторона их логики, логики преодоления трудностей и препятствий. Противоречивость развития порождает неоднозначность, как самих решений, так и их последствий. Любое решение будет иметь разнообразный спектр последствий, часть которых приближает к намеченной цели, а часть – удаляет от нее. Сложные проблемы возникают и при успехе шагов радикальных изменений. Успех порождает стремление скорее «заткнуть» наиболее существенные экономические и социальные «прорехи». Типичные следствия – инфляция инвестиций или инфляционная спираль «доходы-цены».

Наконец, еще одна сторона логики развития услуг связана с тем, что она не сводится к преобразованию рыночного механизма регулирования экономики. Она неизбежно перерастает в своеобразную систему высказываний, обеспечивающих социальные гарантии населению, обеспечение полной занятости: за счет сдерживания роста производительности труда и содержания излишних работников. При этом действительный подъем требует наряду с рыночными методами хозяйствования системы условий, связанных с формированием современной системы услуг.

ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ УРОВНЯ ЖИЗНИ НАСЕЛЕНИЯ

Б. Ш. Хусанов, к. э. н., ст. преподаватель

Самаркандский институт экономики и сервиса, г. Самарканд

В изучении уровня жизни населения значимую роль играют социальные нормативы, представляющие собой обоснованные ориентиры направленности социальных процессов происходящих в обществе.

Количественное и качественное измерение уровня жизни, свойственное экономической статистике при исследовании общественных явлений, достигается при помощи системы экономико-статистических показателей.

Социально-экономической статистикой, изучающей уровень жизни населения, является статистика домашних хозяйств, подтверждающая изменение структуры доходов и потребительских расходов населения, показывающие социальную дифференциацию населения по величине доходов, расходов, потребления и т. п., позволяют выявить различия в уровнях доходов и расходов в зависимости от состава семьи, занятости ее членов; показывают роль отдельных источников в формировании доходов, зависимость потребления от уровня доходов, позволяют проследить за изменением потребительского спроса.

Наряду с этим, это позволяет выявить и обосновать приоритетные мероприятия, создать специальные программы по повышению уровня жизни населения, с другой – определяет эффек-

тивность мероприятий по социальной защите населения, а особенно его ч уязвимых слоев.

Обследование бюджетов домашних хозяйств можно проводить в областях и районах по выборочному методу на принципах добровольного участия домохозяйств. В обследования могут быть включены также бюджеты домохозяйств пенсионеров. Лица, занятые предпринимательской деятельностью, попадают в обследование как члены домохозяйств, где работающие заняты в различных отраслях экономики. Обследование бюджетов домашних хозяйств проводится ежегодно. Итоги обследования рекомендуется обрабатывать ежеквартально и за год в целом. Объем выборки не должен быть менее 10 тыс. домохозяйств ежеквартально.

Под домашним хозяйством, на наш взгляд, следует понимать совокупность лиц, проживающих в одном помещении или его части, как связанных, так и не связанных родством, совместно обеспечивающих себя всем необходимым для жизни, полностью или частично объединяя и расходуя свои средства. Домохозяйство может состоять и из одного человека, живущего самостоятельно.

Основой обследования домашних хозяйств должны являться дневниковые записи, которые можно вести по методике, утверждаемой государственным комитетом статистики. Обследование может основываться и на непосредственном опросе (интервьюировании) членов домашних хозяйств.

Каждое из обследуемых домашних хозяйств должно вести в течение двух недель в квартале ежедневные дневниковые записи, которые представляют собой подробный учет всех денежных расходов, затраченных на покупку продуктов питания, непродовольственных товаров, оплату услуг, уплату налогов, штрафов, различных сборов, алиментов, помощь малоимущим, денег, отданных безвозмездно, в долг или в счет погашения долга, арендные платежи и т. п. В дневниковых записях надо фиксировать также количество потребленных продуктов питания за счет поступления продукции собственного производства, безвозмездной помощи из других источников, количество про-

дуктов питания, оплаченных, но не предназначенных для потребления членами домашнего хозяйства. Дополнительно ежедневно также рекомендуется фиксировать расходы на питание вне дома (кафе, столовые, рестораны и т. д.).

Одним из основных показателей семейных бюджетов, характеризующих уровень материальной обеспеченности населения, является совокупный доход семьи. В его состав, на наш взгляд, должны входить суммы денежных доходов, полученных в виде оплаты труда, дохода от предпринимательской деятельности, пенсий, стипендий, пособий, доходов от собственности (проценты, дивиденды и т. п.), поступлений от продажи недвижимости и других источников, учитываемых в семейном бюджете, а также стоимости чистой продукции, полученной от личного подсобного хозяйства и от садово-огородных участков, разных льгот.

Уровень жизни населения отражается в структуре, объеме и качестве потребляемых товаров. Затраты семей делятся по следующим основным укрупненным группам: питание, непродовольственные товары, услуги, алкогольные напитки, налоги, накопления, прочие расходы.

Расходы могут быть произведены домохозяйством только за счет полученных им доходов и привлеченных средств в виде займов, кредитов и собственных сбережений, отсутствие прямых вопросов о доходах домохозяйств восполняется расчетным методом.

Итак, денежный доход – это расчетный показатель, исчисляемый исходя из суммы произведенных денежных расходов и сложившегося прироста финансовых активов в течение периода обследования. Денежный доход домохозяйств представляет собой объем их денежных средств, которыми располагали для обеспечения своих расходов и создания сбережений без привлечения ранее накопленных средств, ссуд и кредитов.

При проведении обследования не обходимо выделить следующие компоненты доходов семьи:

– прирост (уменьшение) финансовых активов домашних хозяйств – расчетный показатель, основанный на определении

сальдо между суммой сбережений, созданных домохозяйствами за счет собственных доходов и суммой привлеченных накопленных ранее средств, ссуд и кредитов;

– сумма привлеченных средств и израсходованных сбережений – это представляет собой предоставленные ранее денежные средства, ссуды и кредиты, которые были израсходованы домашними хозяйствами;

– стоимость натуральных поступлений продуктов питания;

– условно исчисленные по средним ценам покупки, которые рассчитываются в пределах одного района на основе данных о стоимости и количестве купленных продовольственных товаров в течение учетного периода, стоимость потребленных домохозяйствами продуктов питания, поступивших в натуральном выражении в виде сельскохозяйственной продукции собственного производства и из других источников;

– стоимость представленных в натуральном выражении дотаций и льгот (со слов опрошиваемых членов домохозяйства), полученных на покупку товаров, оплату услуг в виде полного или частичного погашения их фактической стоимости.

Выборочное обследование домашних хозяйств на наш взгляд должно охватить почти 3 000 показателей, которые могут характеризовать половозрастной состав семей, занятость ее членов, оборот продуктов питания, наличие предметов длительного пользования, жилищные условия и т. д.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД РОЗБУДОВИ ІНСТИТУЦІЙНОЇ СПРОМОЖНОСТІ ДЕРЖАВИ

О. О. Ципліцька, к. е. н., доцент

*Державна установа «Інститут економіки та прогнозування
НАН України», м. Київ*

Успішна модернізація трансформаційних економік у ХХІ столітті можлива за ряду умов: просування ринків та інтеграція; сильна держава для спрямування приватного сектору на досягнення цілей розвитку; наявність достатньої кількості політичних інструментів для прискорення інституціонального та

технологічного розвитку; динамічне нарощування потенціалу державою та приватним сектором через конкретні проекти тощо. Забезпечення повноцінної реалізації цих умов можливе при достатній інституційній спроможності, нестача якої є хронічною проблемою для України.

Інституційна неспроможність – це недостатність інституцій або відсутність в них компетенцій, досвіду чи можливостей виконувати функції, пов'язані із підтримкою реформ, реалізацією програм розвитку тощо. Неefективне функціонування старих та новостворених державних структур зумовлює нераціональне використання бюджетних коштів, необґрунтованість інструментів та заходів державного регулювання, і, відповідно, неадекватність його результатів.

Позитивний досвід у розбудові інституційної спроможності продемонстрували європейські країни Македонія та Португалія. У 2010 році уряд Македонії започаткував проект за підтримки Євросоюзу «Розбудова спроможності інституцій, залучених до впровадження промислової політики» [1]. Проект передбачав розбудову інституцій і розробку та впровадження заходів в 4 пріоритетних сферах (інновації, екологічні ініціативи, прискорення та інтернаціоналізація партнерства із бізнесом, сприяння консультаціям з бізнес-спільнотою). Досвід довів, що одночасна мобілізація та чітке формування компетенцій у всіх стейхолдерів значно підвищує конкурентоспроможність країни. Тому основними кроками проекту стали: створення Міністерської Ради з конкурентоспроможності; набуття компетентностей ключовими міністерствами для розробки та впровадження проактивної промислової політики; формування механізмів довготривалої комунікації з бізнес-спільнотою, підвищення кваліфікації працівників міністерств, оновлення економічної політики.

Роль концентрації компетентностей у державних установах та як запобігати надмірному тиску окремих лобістських груп при розробці економічної політики демонструє досвід Португалії [2]. При низькому рівні концентрації навичок для охоплення великої кількості бенефіціарів застосовується прямі стимули для інвестицій у бізнес (гранти, кредити), для охоплення

незначної частки бенефіціарів – податкові пільги на договірній основі. Наявність великої кількості бенефіціарів спонукає більш ретельно вивчати дієвість та обґрунтованість економічної політики. Для цього була розроблена матриця інституційних рішень для зниження ризиків витіснення державних інтересів приватними.

Отже, європейський досвід дозволяє сформулювати для підвищення інституційної спроможності такі принципи: 1) узгодженість діяльності державних інституцій (чітке розмежування повноважень); 2) стратегічна співпраця (обмін інформацією для роз'яснення цілей і обмежень своєї діяльності між урядом та бізнесом); 3) урядова спроможність (сильна і компетентна державна бюрократія, яка розуміє потреби бізнес-спільноти); 4) розвиток професійної освіти державних службовців, що дозволить їм стати більш реактивними при розробці програм та стратегій економічного розвитку.

Список використаних інформаційних джерел

1. PF 2.1. Capacity Building to Institutions Involved in Implementation of the Industrial Policy. URL: http://eeas.europa.eu/archives/delegations/the_former_yugoslav_republic_of_macedonia/documents/eu_the_former_yugoslav_republic_of_macedonia/pf_2_1_2010.pdf.
2. Mamede R. P., Feio P. A. Institutional conditions for effective and legitimate industrial policies: the case of Portugal. Dinamia'CET, WP №2012/13, 2012. URL: http://home.iscte-iul.pt/~rpme/Documentos/RPM-PAF_2012_Dinamia.pdf.

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ
СЕКЦІЯ 3 ЕКОНОМІКИ: НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ
ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ

**ВЛИЯНИЕ ДЕФИЦИТА ДЕНЕЖНЫХ СРЕДСТВ НА
БЮДЖЕТНЫЕ ДОХОДЫ ВСЕХ УРОВНЕЙ**

З. О. Ахроров, ассистент

Самаркандский институт экономики и сервиса, г. Самарканд

Увеличение выпуска продукции, и цен происходит при увеличении спроса. Соотношение между этими показателями, зависит, прежде всего, от величины и скорости эмиссионного расширения спроса. Определяется это, во-первых, тем, насколько быстро предприятия отреагируют увеличением выпуска на расширение спроса, и, во-вторых, тем, насколько быстро отреагирует рынок на расширение спроса ростом цен. При настоящем уровне инфляционных ожиданий (предусмотрен среднемесячный уровень ожидаемого уровня инфляции за 2019 год – 1,6 %) можно предположить, что в случае высокой скорости эмиссионной накачки, рынок отреагирует с лагом в 1–2 месяца. Время реакции предприятий можно оценить в среднем от 3 до 6 месяцев из-за более длительного делового цикла в реальном секторе экономики. Ибо, в пределах одного квартала эффект роста цен будет преобладать над ростом выпуска продукции. Однако при умеренном увеличении денежного предложения, распределяемом в течение года, не следует ожидать сильных инфляционных потрясений.

Разумеется, если предположить, что основная часть спекулятивного спроса направляется на финансовые, а не на валютные рынки, то курс сума будет изменяться в соответствии с инфляцией. В то же время можно предположить, что расширение денежного предложения, направленное непосредственно на предприятия реального сектора, приведет к экономическому росту за счет более полной загрузки основных фондов и рабочей силы. Заметим, что предприятия получают деньги на возвратной

основе, и, при жесткой финансовой дисциплине, они будут вынуждены использовать новые деньги для пополнения оборотных средств. В тоже время в краткосрочной перспективе может произойти, одновременное падение ставки процента (из-за роста денежного предложения), рост производства и рост занятости. При этом к отрицательным последствиям следует отнести рост цен.

Таким образом, повышение процентных ставок из-за финансирования государственных расходов путем выпуска ГКО и эффект снижения процентных ставок из-за расширения денежного предложения взаимно компенсируют друг друга. Фактически происходит вытеснение излишней денежной массы из сферы транзакционного спроса в сферу спекулятивного спроса финансовых рынков. В то же время, при правильном сочетании политики расширения денежного предложения и политики расширения финансовых рынков, эффект роста цен может быть незначительным, либо не наблюдаться вовсе.

При этом следует добавить и то, что бюджетные доходы в первую очередь страдают от дефицита денежных средств у предприятий. Ибо каждые 1 000 сум расширения денежного агрегата M2 (денежная масса) ведет к дополнительному поступлению доходов бюджета примерно на 550–600 сум. Ибо, расширение денежного предложения является также наиболее реальным путем повышения собираемости налогов. Заметим также, что если денежная масса M2 меньше уровня, необходимого для обслуживания товарооборота, то имеет место снижение уровня монетизации товарного оборота.

Тогда как разница обслуживается сомнительными видами расчетов (т. е. бартером, векселями) и неплатежными инструментами. Неплатежи часто воспринимаются как способ снижения реальных издержек (т. е., если считать невыплату средств из фонда потребления заменой ее снижения, а неплатежи поставщикам – заменой снижения цен). Однако на самом же деле неплатежи означают симптом снижения платежной дисциплины предприятий в условиях инфляции.

Что касается бартера, то это самый неэффективный способ совершения товарообменных операций. Рост его доли означает неэффективность функционирования субъектов рыночных инфраструктур. Ибо это означает слабое развитие банковских технологий – отсутствие достоверных кредитных рейтингов и отработанных процедур финансового анализа заемщиков.

РОЛЬ НАЛОГОВ В ФОРМИРОВАНИИ ДОХОДНОЙ ЧАСТИ ГОСУДАРСТВЕННОГО БЮДЖЕТА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

А. Жумай, магистрант

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда, Республика Казахстан

Развитие экономики во многом определяется состоянием финансовой стабильности страны. В зависимости от того, насколько эффективно развивается бюджетная система, зависит дальнейший рост экономического потенциала и уровня жизни населения.

Государственный бюджет нашей страны играет ведущую и организующую роль в перераспределении стоимости общественного продукта между подразделениями экономики, территориями, секторами. Через бюджетные взаимосвязи регулируется финансовое состояние экономики, перераспределяются финансовые ресурсы по территории страны.

Экономическое назначение бюджета, его место, роль в общественном воспроизводстве, а также государственное устройство Республики Казахстан, определяемое Конституцией, создают основы для бюджетного устройства. Под бюджетным устройством понимается организация государственного бюджета, как экономической, так и организационно-правовой точки зрения.

Государственный бюджет Республики Казахстан состоит из республиканского и местного бюджета, в свою очередь местный бюджет представлен областным бюджетом, бюджетом городов республиканского значения и столицами, бюджетом района.

Рассматривая исполнение доходов государственного бюджета, необходимо обратить внимание на классификацию госу-

дарственных доходов. По финансовому содержанию доходы делятся на налоговые и неналоговые.

В составе доходов государственного бюджета роль и значение налоговых и неналоговых поступлений весьма велика, поскольку 65–75 % всех доходов приходится на долю этих поступлений. К налоговым поступлениям относятся все виды налогов, также различные сборы, платы и пошлины, перечень которых по видам и уровням бюджетов, установлен Бюджетным кодексом.

За 2018 год налоговые поступления составили 7 890 048 тыс. тенге, что составляет 73 % доходов государственного бюджета. При этом почти 50 % налоговых поступлений приходится на КПН и НДС, 10,6 % на ИПН, 3,9 % акцизы, 7,8 % социальный налог, 30,4 % на остальные налоги (рис. 1).

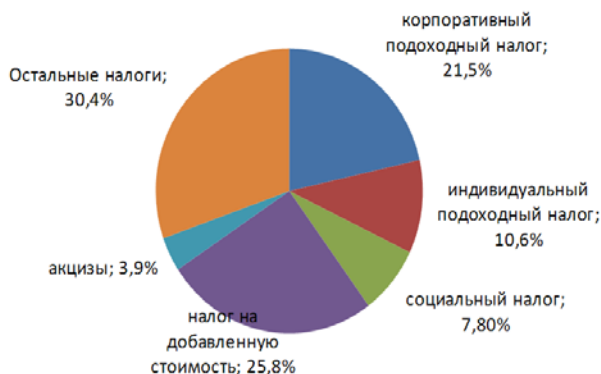

Рисунок 1 – Структура налоговых поступлений государственного бюджета за 2018 год

Как видно, из представленного рисунка основными бюджетообразующими налогами являются КПН, которая занимает 21,5 % и НДС – 25,8 %. ИПН, социальный налог и другие виды налогов занимают небольшой удельный вес, кроме того КПН и НДС относятся к республиканскому бюджету, поэтому являются стратегически важными налоговыми поступлениями [1].

На сегодняшний день, одной из актуальных проблем налоговой политики Казахстана является совершенствование налого-

вого законодательства, приближенное к стандартам Организации экономического сотрудничества и развития, которое направлено на понижение уровня теневой экономики, стимулирование бизнеса к долгосрочным вложениям, систематизацию ряда налоговых привилегий и др. В связи, с чем планируется ввести всеобщее декларирование для эффективного налогового администрирования.

Сегодня в современном мире всеобщее декларирование не является новшеством и во всех развитых странах функционирует несколько десятков лет. Согласно международному рейтингу среди 128 стран по уровню социального прогресса, лидируют те страны, которые внедрили всеобщее декларирование. Казахстан тоже стремится к высокому уровню социального прогресса, в связи с чем, при разработке законодательной базы по всеобщему декларированию, учтен международный опыт и социальная стратегия. Всеобщее декларирование будет использоваться как инструмент для определения социальной поддержки населения и справедливого налогообложения. Также это необходимо для определения неформальной занятости, т. е. физических лиц, не отражающих свои реальные доходы. Всеобщее декларирование позволит снизить уровень коррупции за счет повышения эффективности контроля за незаконным обогащением отдельных лиц.

Список использованных информационных источников

1. Официальный сайт minfin.gov.kz.

ПРИНЦИПЫ УПРАВЛЕНИЯ РАВНОВЕСИЕМ МЕЖДУ ГОСУДАРСТВЕННЫМ РЕГУЛИРОВАНИЕМ И РАЗВИТИЕМ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКИХ ОТНОШЕНИЙ

Дж. Р. Зайналов, д. э. н., профессор;

С. С. Алиева, к. э. н., ст. преподаватель

Самаркандский институт экономики и сервиса, г. Самарканд

Успех в сфере рыночных отношений в решающей степени зависит от наличия у людей заинтересованности в высокоэффек-

тивной работе, а для этого они должны, во-первых, стать настоящими хозяевами средств производства, во-вторых, принимать непосредственное участие в выработке решений, в-третьих, понимать, что при существующей структуре соотношения цен, сложившихся в стране, рынка не получится, в-четвертых, организовать контроль за соответствием между доходами и фактическим потреблением, а также за тем, что предоставляется гражданам из общественных фондов.

При стабилизации экономики, оздоровлении потребительского рынка, необходимо в первую очередь выявить причины несоответствия товарной и денежной массы. Оно, к сожалению, до сих пор нарастает. Дефицит госбюджета по прогнозируемым данным 2019 года составляет 1,1 % к общей сумме ВВП или 7 083 млрд сум [1]. Причин этому немало: это серьезные структурные сдвиги, в частности, в развитие субъектов малого бизнеса и частного предпринимательства, опережение роста заработной платы в темпах, значительно опережающих темпы роста объемов производства. В результате этого возник дополнительный и прогнозируемый платежеспособный спрос, для удовлетворения которого необходимых товарных ресурсов не оказалось.

Где же выход из сложившегося экономического тупика? Прежде нужно покончить с анархией в ценообразовании, в которой ошибки в ценах превышают 100–150 %. В то время как на Западе они недопустимы более чем на 50 %. Должна быть раскована целенаправленная инициатива масс, так как в смешанной экономике и индивидуальной предприимчивости заключена огромная сила. Экономическая политика местных органов управления должна заключаться в достижении и поддержании необходимого баланса между регулированием и свободным действием рыночных сил.

Это свидетельствует о сложности финансово-денежной ситуации. В то же время мировой опыт показывает, что становление рыночной экономики не может быть одноразовым актом, создание условий для конкуренции среди субъектов малого бизнеса и частного предпринимательства потребует опреде-

ленного времени. Пока не будет создан комплексный рыночный механизм управления, придется в определенной мере, в частности, для регулирования цен на основные продукты питания и товары повседневного спроса, применять государственное регулирование цен. Основой для этого должны стать именно государственные тарифные ставки, посредством которых калькулируются издержки зарплаты на производство продукции.

Как же будут действовать рыночные механизмы в условиях нашей страны? Чтобы предвидеть ситуацию, надо реально представить масштабы денежных накоплений населения, так как они создают необходимые мотивы для деятельности производителей. Размер заработной платы, пенсий, пособий, стипендий и другие выплаты по стране растут. Это привело к росту общей суммы платежеспособного роста населения. Именно эти деньги и создают нынешний ажиотажный спрос на многие виды товаров и услуг. Все увеличивающиеся выплаты ведут к возрастанию не отоваренной массы денежных средств, то есть к росту инфляции. Стоит задача поиска разумного выхода из инфляционной ситуации. Для этого надо в минимально короткие сроки ликвидировать огромный разрыв между наличными деньгами и товарной массой. Наличие такого разрыва не дает возможность стабильно функционировать предпринимательским субъектам.

Список использованных информационных источников

1. Данные Министерства Финансов Республики Узбекистан. URL: www.mf.uz (дата обращения: 26.03.2019 г.).

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

С. П. Кудрявцева, студентка;

*А. М. Соколова – науковий керівник, к. е. н., доцент
Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»*

Кредитні відносини та ринок кредитних ресурсів є органічною складовою ринкової економіки. У ринковій економіці кре-

дит бере участь у регулюванні, підтримці та оптимізації пропорцій суспільного відтворення. Особливе значення в національній економіці належить банківському кредитуванню [1]. Зважаючи на дослідження сутності «банківського кредитування», на нашу думку, банківське кредитування – це фінансова послуга, яка надається на ринку фінансових послуг в процесі економічних відносин, що виникають при наявності: посередників-кредиторів (банківських установ), які мають у розпорядженні тимчасово вільні кошти для задоволення наявної потреби в кредитних фінансових послугах; позичальників (держави, суб'єктів підприємства, фізичних осіб), що здатні вчасно і в повному обсязі виконати зобов'язання за наданою кредитною послугою у вигляді відсоткової ставки, та державного регулятора кредитного ринку (Національного банку України), а також законодавчого інституційного, інформаційного та інших видів забезпечення.

Характеристика послуг, що надаються на ринку банківського кредитування в Україні показала достатньо широкий спектр їх застосування, при чому кредитування різних позичальників має свої особливості щодо видів послуг залежно від різних факторів, таких як кредитний ризик, галузь господарства, сезонність продукції тощо. Однак багато послуг, наприклад, акцептний кредит та факторингове обслуговування підприємств, так і не набули широкого застосування в Україні в зв'язку з різноманітними проблемами на фінансовому ринку та в національній економіці.

За результатами аналізу банківського кредитування України впродовж 2012–2017 рр. виявлено нерівномірні тенденції розвитку обсягу банківського кредитування, наданого в економіку України [2]. Спостерігаємо зменшення частки кредитів, наданих в національній валюті та зростання в іноземній, оскільки це прямим чином пов'язано із нестабільним курсом національної грошової одиниці та підвищенням вартості іноземних валют. Це спричинило підвищення ступеню валютного ризику для позичальників. Чітко простежується тенденція до збільшення обсягів довгострокового кредитування як в національній, так і в іноземній валюті, що можна розглядати як позитивний момент у відновленні економіки країни [3]. Однією з найгостріших

проблем банківського кредитування є істотне зростання загального обсягу простроченої заборгованості за кредитами банків (частка 55,5 % у 2017 р.), багатьом із яких це загрожуватиме різким погіршенням фінансового стану, неплатоспроможністю та банкрутством. Економічні кризові явища, такі як коливання валютного курсу, зменшення внутрішнього і зовнішнього попиту на продукцію вітчизняного товаровиробника, воєнні дії, суттєве подорожчання імпоротної сировини, зменшення обсягів видобутку та інші фактори призвели до погіршення загальної платоспроможності позичальників та спричинили збільшення простроченої заборгованості, особливо в іноземній валюті.

Для покращення функціонування механізму здійснення банківського кредитування необхідне ефективне державне регулювання, а особливо в частині державного інструментарію регулювання захисту прав кредиторів та позичальників.

Одним із головних шляхів подолання проблем кредитування є вдосконалення законодавчої бази (прийняття правового акту у сфері надання банківських позик – закону «Про кредитування» [4]. У зв'язку із реформування економіки виникла потреба у кваліфікованому кадровому забезпеченні та удосконаленні менеджменту банківських установ. Важливим завданням є підвищення ефективності роботи Фонду гарантування вкладів населення. Необхідно також вирішити проблему низького рівня капіталізації банків, шляхом прискорення ринкової трансформації економіки, зростання її ефективності, оздоровлення державних фінансів і підвищення прибутковості банків. Доцільним є впровадження нових банківських послуг та поліпшення якості і збільшення кількості уже існуючих. Зокрема слід розвивати найперспективніші послуги, зокрема у напрямі Інтернет-банкінгу: трастові, послуги зі збереження цінностей, консультаційні та інформаційні послуги зі створенням певної міжбанківської бази даних, гарантійні та посередницькі послуги, факторингові та лізингові операції та ін.

Список використаних інформаційних джерел

1. Манжула Д. П. Роль кредиту в діяльності комерційних банків / Д. П. Манжула // Молодий вчений. – 2016. – № 2. – С. 67–70.

2. Неізнана О. В. Дослідження сучасного стану кредитування економіки України з боку банківського сектору [Електронний ресурс] / О. В. Неізнана, К. В. Ткачук // Електронний журнал «Ефективна економіка». – 2018. – № 3. – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6189>.
3. Національний банк України [Електронний ресурс]: офіц. інтернет-представництво. URL: <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index>.
4. Матвеева Н. В. Проблеми розвитку кредитування комерційними банками України / Н. В. Матвеева, О. О. Маркітан // Наука й економіка. – 2016. – Вип. 1. – С. 7–12.

ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

С. С. Ніколенко, д. е. н., професор;

Приватний вищий навчальний заклад

«Київський інститут бізнесу та технологій», м. Київ

О. В. Бєлов, к. е. н.

Вищий навчальний заклад Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі»

Головною виробничою силою економіки знань, яка формується у постіндустріальному суспільстві розвинених країн ЄС є наука. Від її стану і розвитку залежить рівень конкурентоздатності економіки країни. Протягом останніх десятиріч в світі збільшується обсяг фінансування R&D, зростає кількість науковців, підвищується престижність професії науковця. В Україні всі роки незалежності спостерігаються зворотні тенденції щодо розвитку науки, що може стати значною перешкодою як на шляху вступу країни до ЄС, який вона закріпила нещодавно у Конституції, так і для забезпечення її соціально-економічного розвитку у довгостроковій перспективі.

З перших років незалежності і по сьогодні науково-технічний сектор економіки намагаються перевести на ринкові умови функціонування, зменшуючи державну підтримку і стимулюючи рух у напрямку самоокупності. Недосконалість механізму ринку і його нездатність вирішувати сучасні проблеми розвитку, як на загальнодержавному так і на регіональному рівнях, на думку представників шкіл інституціоналізму, обумовлюють

необхідність державного управління регіональним соціально-економічним розвитком.

Ідеальне інституційне середовище державного управління соціально-економічним розвитком має відповідати наступним критеріям: демократичність; направленість на досягнення бажаних результатів; наявність достатньої сили впливу; достатня простота для розуміння; використання системи соціально-психологічних мотивацій; адаптивність; стимуляція прогресивного розвитку.

Згідно даних Державної служби статистики кількість працівників, яка брала участь у виконанні наукових досліджень за 7 років з 2010 по 2017 знизилась майже у два рази – з 182 484 до 94 274 осіб (табл. 1).

Таблиця 1 – Кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок за категоріями

	Кількість працівників – усього	У тому числі				
		з них мають науковий ступінь		дослідники	техніки	допоміжний персонал
		доктора наук	доктора філософії (кандидат а наук)			
2010	182 484	11 974	46 685	133 744	20 113	28 627
2011	175 330	11 677	46 321	130 403	17 260	27 667
2012	164 340	11 172	42 050	122 106	15 509	26 725
2013	155 386	11 155	41 196	115 806	14 209	25 371
2014	136 123	9 983	37 082	101 440	12 299	22 384
2015	122 504	9 571	32 849	90 249	11 178	21 077
2016	97 912	7 091	20 208	63 694	10 000	24 218
2017	94 274	6 942	19 219	59 392	9 144	25 738

Кількість вчених з науковими ступенями, задіяних у виконанні наукових досліджень, зменшилась у 1,7 разів – з 11 974 до 6 942 (докторів наук) і у 2,4 рази – з 46 685 до 19 219 – кандидатів наук (докторів філософії за новими правилами).

Якщо б така тенденція супроводжувалася фільтруванням найкращих з кращих, то можна було б говорити про посилення науково-технічного потенціалу, але процес в даному випадку відбувається у більшості зворотний. Отже, зменшення чисельності науковців, які виконують НДР, у сучасних умовах має негативний характер.

У країнах Європейського Союзу частка науковців (з них саме дослідників), які виконують НДР серед зайнятого населення у 2017 році складала: у Фінляндії – 3,21 % і 2,35 %, Австрії – 3,10 % і 1,92 % та Швеції – 2,97 % і 2,33 %; найнижчою вона є у Румунії – 0,53 % і 0,33 %, Кіпрі – 0,83 % і 0,61 %, Польщі – 1,0 % і 0,75 % та Болгарії – 1,0 % і 0,65 %. В Україні у 2017 р. частка виконавців НДДКР у загальній кількості зайнятого населення становила 0,58 %, у тому числі дослідників – 0,37 %, тобто у 2 рази нижча, ніж найбільш низький рівень у країнах ЄС.

Таким чином, в Україні спостерігаються наступні тенденції розвитку науково-технічного сектору:

- зниження обсягів фінансування НДР на протязі усіх років незалежності, в той час, коли в інших країнах спостерігається протилежна тенденція;

- зменшення кількості і обсягів фінансування державних цільових програм;

- відбувається значне зменшення кількості дослідників, задіяних у НДР;

- спостерігається погіршення структури виконавців НДР за секторами економіки;

- відбувається зниження престижу наукової праці в Україні, про що свідчить неухильне зниження рівня оплати праці науковців по відношенню до середньої заробітної плати в країні.

Державна політика в Україні має бути направлена на посилення державного фінансування фундаментальних наукових досліджень, цілеспрямоване підвищення рівня оплати науковців та створення необхідної інституційної інфраструктури, передусім, правил функціонування наукового сектору, які б забезпечили синхронізацію розвитку науки згідно світових тенденцій, але з врахуванням вітчизняної специфіки.

Список використаних інформаційних джерел

1. Кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок за категоріями [Електронний ресурс] // Державна служба статистики. – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/ni/kpno_kp/kpno_kp_u.htm.

ФОРМУВАННЯ СУЧАСНИХ МЕХАНІЗМІВ АМОРТИЗАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Є. О. Помилуко, здобувач

Вищий навчальний заклад Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі»

У період розбудови ринкової економіки та реформування господарського механізму національної економіки, економічна система вимагає впровадження якісно нової інституційної основи, передусім, нормативно-правової бази, здатної систематизувати законодавчі акти і національні стандарти з метою наближення їх до міжнародних. Сьогодні надзвичайно актуальним стає питання щодо формування такої амортизаційної політики в Україні, яка б в межах загальнодержавного регламенту дала змогу кожному підприємству обирати найбільш сприятливий режим відтворення основного капіталу і успішно розвиватися всім галузям економіки.

Проте наявні тенденції у динаміці обсягів та структури основного капіталу в Україні є поки що негативними: проїдаються основні виробничі фонди, у багатьох підприємств не вистачає коштів для оновлення технологічного парку, суттєво гальмуються інвестиційні процеси. Наявні глибокі структурні зміни в економічному механізмі країни вимагають постійного вдосконалення засад амортизаційної політики в Україні. Загалом, сутність амортизаційної політики можна сформулювати наступним чином: амортизаційна політика – це складова частина загальнодержавної політики формування власних фінансових ресурсів, яка полягає в оптимізації потоку власних засобів, що реінвестуються у виробничу діяльність. Вона тісно пов'язана з податковою політикою, тому суттєво впливає на результати фінансової діяльності підприємства [1, с. 12].

Амортизаційна політика повинна формуватися на двох рівнях: на державному, шляхом встановлення груп основних засобів та граничних термінів використання основних засобів у межах групи; на рівні підприємства, шляхом надання права підприємствам обирати методи нарахування амортизації та терміни корисного використання необоротних активів в межах, встановлених законодавством [2, с. 164].

Традиційно можна визначити дві функціональні ролі амортизаційної політики у системі ринкових відносин – економічну та податкову. Вони є тісно взаємопов'язаними. Економічна роль амортизації полягає у фактичному відшкодуванні діючих основних фондів, відповідні амортизаційні відрахування відображають знецінення основного капіталу в процесі виробництва і відносяться на витрати діяльності суб'єктів господарської діяльності. Податкова роль амортизації полягає лише у фінансовому відшкодуванні основного капіталу за рахунок зменшення оподатковуваного прибутку на суму амортизаційних відрахувань.

Проте в Україні останніми десятиліттями амортизаційна політика виконувала практично суто фіскальну, податкову роль, фактично позбавляючи суб'єктів господарювання коштів для відновлення основних виробничих фондів. Суттєвий відрив обчислення амортизаційних відрахувань від реального зносу основних фондів під час експлуатації сприяв тому, що економічна роль амортизації не виконувалась взагалі [3, с. 53].

Внаслідок цього Україна опинилася в умовах недостатнього методичного забезпечення та відсутності практичних напрацювань, що призводило до проблем при формуванні амортизаційної політики. Таким чином, якщо органи державної влади візьмуть орієнтир на країни з розвинутою економікою, які є більш досвідченішими у цій сфері і запровадять амортизаційну політику з урахуванням зарубіжного досвіду, то Україна зможе вийти на достойний світовий рівень у своєму економічному розвитку.

Список використаних інформаційних джерел

1. Балахонова О. В. Проблеми поліпшення основних засобів на підприємстві / О. В. Балахонова, Ю. П. Гришук // Економічні науки. Серія: Облік і аудит. – 2010. – № 7. – С. 11–13.

2. Білий С. Л. Амортизаційна політика як підгрунтя інвестиційного оновлення підприємства / С. Л. Білий, М. Л. Дударенко // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – № 3 (7). – С. 162–165.
3. Вишневський В. Шляхи вдосконалення системи податкової амортизації / В. Вишневський, О. Вієцька // Економіка України. – 2011. – № 2. – С. 49–60.

ФОРМИРОВАНИЕ ЦИВИЛИЗОВАННОГО РЫНКА В РАМКАХ ДАЛЬНЕЙШЕГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА

М. Пулатова, преподаватель;

Ташкентский финансовый институт, г. Ташкент

Т. Имомкулов, преподаватель

Самаркандский институт экономики и сервиса, г. Самарканд

Рынок, как место встречи покупателя и продавца, где осуществляется эквивалентный обмен произведенными благами, представляет собой прямую связь производства с потребителями, подчиняя первое запросам второго. Поэтому рынок нельзя ни ввести, ни запретить усилиями воли посредством какого-либо указа или закона, так как рынок объективное общественное отношение между субъектами производства, возникающее при определенных условиях хозяйственной жизни.

Ради объективности следует отметить, что мы до 1992 года жили так, и живем в условиях рынка, так как его невозможно упразднить. Однако до 1992 года он был лишь загнан административно-командной системой в экономическое подполье. В силу этого рынок гипертрофирован и не подвергался какому-либо общественному контролю. Именно поэтому рыночные отношения приобрели неуправляемый характер. В силу сложившихся обстоятельств, рынок попал под практически безраздельный контроль.

Как нам известно, из первоисточников, по масштабам «теневой» экономики бывший Союз занимал одно из печальных первых мест в мире. Доля нелегального бизнеса составляет около 20 % валового национального продукта.

Нелегальный бизнес годами развивался по многим направлениям: прямые хищения на государственных предприятиях, подпольное производство из похищенного сырья и оборудования, спекуляция из фондов госторговли.

В чем же дело, почему теневая экономика набирала силу и постоянно обогащалась? Корни теневой экономики, ее первооснова, были заложены в нашей бесхозяйственности, расточительстве, ведомственном и отраслевом произволе командно-административной системы, устоявшейся психологии иждивенчества и уравниловке, нравственном безразличии многих к разоряющим страну злоупотреблениям в экономической жизни.

Пользуясь пассивностью и равнодушием контрольных ведомств «теневики» объединялись для достижения своих корыстных целей, создавая свои нелегальные структуры. При таком пределе общественность должна была решительно взяться за установление демократического контроля над рынком, не допуская нелегально бюрократического господства. Именно отсюда следует, что ныне не следует быть пассивным, именно из-за нашей пассивности с каждым шагом к регулируемому рынку может нарастать противодействие экономической реформе со стороны представителей нелегальной экономики.

Справедливости ради, следует отметить, что и в наши дни совершенно спонтанный, стихийный рынок, без каких-либо общих правил игры может превратиться в негативную и разрушительную силу, несущую элементы хаоса и экономической гибели. Чтобы противостоять такому напору нелегального бизнеса, необходимо решительно массировать в сторону формирования не только субъектов малого бизнеса, но и их финансово-кредитную поддержку.

УСЛОВИЯ РЕАЛИЗАЦИИ ПРОГРАММЫ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА

Ш. Ж. Расулов, магистрант

Самаркандский институт экономики и сервиса, г. Самарканд

В современных условиях реализация стратегических целей инновационной политики государства в целом сталкивается с

трудностями, которые могут помешать реализации программы Стратегии социально-экономического развития страны на 2019–2021 гг. Основываясь на анализе объемов финансирования инноваций можно предполагать, что существующие темпы его прироста не смогут обеспечить и ее реализацию. И это подтверждают данные последних лет, когда объемы финансирования инноваций (доля науки в ВВП) не превышает 0,2 % [3], в то время как ЮНЕСКО рекомендует развивающимся странам донести расходы на НИР до 1 % ВВП [2]. Данные обследования рынка инновационной продукции показывают, что из 120 опрошенных предприятий промышленности, строительства, транспорта, фермерских хозяйств, торговли, общественного питания, туризма и др., только 14,1 % планируют в будущем заниматься выпуском новых видов продукции (инновационным процессом), 70 %, хотя и нуждаются во внедрении новых технологий и новой техники, но из-за отсутствия финансовых средств все оставляют на прежнем техническом уровне. Этот негативный фактор реально снижает спрос на новые научные знания со стороны инновационных структур, которые выступают основными потребителями научно-технической информации. В условиях жестко развивающейся конкуренции выигрывает тот, у кого продукция конкурентоспособна. А это достигается лишь за счет использования инновационной продукции. Недофинансирование в 1993–2010 г. ряда научных тем привело к оттоку молодых ученых кадров из научной сферы к моральному и физическому старению материально-технической базы науки.

Научеёмкие отрасли и производства способны формировать спрос на достижения науки, новые виды потребительских товаров, услуг, следовательно, появляется возможность продвижения на мировой рынок производимой инновационной продукции. Вместе с тем, наукоёмкие и высокотехнологичные отрасли требуют повышенного, по сравнению с другими отраслями, уровня затрат на НИОКР по отношению к объёму выпускаемой или отгруженной продукции. Анализ структуры затрат НИОКР по направлениям работ показывает, что в развитых странах соотношение между затратами на различных стадиях НИОКР составляет: 15 % – на фундаментальные исследования, 25–30 –

на прикладные НИР, 55–60 % – на разработки. В Узбекистане сложились иные пропорции в распределении затрат по стадиям инновационного цикла: 16,1 % : 41,1 : 24,5 и 18,3 % совокупных затрат приходилось на научно-технические услуги. Приведенная структура расходов с преобладанием прикладных исследований свидетельствует о том, что, в отличие от развитых стран, в Узбекистане почти половина результатов научно-технических работ не доходит до конечной стадии – «разработок» и тем самым не воплощается в нововведения. Решение этой новой для Узбекистана и важной по ожидаемым результатам проблемы не может обойтись без активной роли государства. В этих целях и в поддержку Стратегии создано и действует Министерство инновационного развития Республики Узбекистан [1].

Следует отметить, что Министерство призвано осуществлять единую государственную политику в сфере инновационного и научно-технического развития Республики Узбекистан, направленную на всестороннее развитие общественной и государственной жизни, повышение интеллектуального и технологического потенциала с учетом долгосрочных сценариев развития страны, а также определение стратегии развития приоритетных и перспективных направлений научных исследований и передовых технологий, обеспечивающих прогресс общества и государства [1].

Они, безусловно, вызваны логикой реформ, поскольку необходимо обеспечить соединение результатов осуществляемых инновационных стратегий со стратегическими задачами развития приоритетных сфер экономики. Это же подтверждает и опыт зарубежных стран, в частности отметить, что в США основными инструментами содействия развития инновационной деятельности считают законы Бая-Доула в 1980 году и Стивена-Уайдлера в 1980 году, обеспечивающие возможность государства участвовать в отношениях по обороту научно-технической деятельности в качестве субъекта права. Это должно выражаться не только в защите интеллектуальной деятельности, как базы для реализации программы инновационного развития, но и создании условий и механизма ее реализации.

Список использованных информационных источников

1. Указ Президента Республики Узбекистан № УП-5264 от 29 ноября 2017 года «Об образовании Министерства Инновационного развития Республики Узбекистан».
2. Розов Д. В. Основные принципы современной инвестиционной политики / Розов Д. В. // Финансы и кредит. – 2005. – № 1. – С. 27–42.
3. Худайназаров А. Факторы инновационного развития [Электронный ресурс] / Худайназаров А. // Экономическое обозрение. – 2018. – № 6. Дата обращения 25.01.2019 г.

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ: ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ

Л. В. Рудич, к. е. н., доцент

Вищий навчальний заклад Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі»

Державний рівень соціальної відповідальності займає особливе інтегративне значення в ієрархії рівнів соціальної відповідальності. Держава передусім має соціальну відповідальність через законодавчу та виконавчу гілки влади. Сучасна модель соціально-відповідальної держави має відповідати сучасним соціально-економічним європейським стандартам.

Узагальнивши теоретичні дослідження та аспекти практичної діяльності, можна стверджувати, що завданнями соціально-відповідальної держави є:

- запобігання та пом'якшення соціальних ризиків і негативних наслідків, пов'язаних з ринковими відносинами;
- проведення активної державної соціально-економічної політики;
- гарантування безпеки, добробуту, соціального та людського розвитку;
- створення умов для реалізації конституційних та прав та свобод людини;
- забезпечення рівних можливостей, гідного рівня та якості життя населення, соціальної активності та вільного розвитку особистості;

- досягнення соціальної стабільності в країні в інтересах кожного члена суспільства;
- забезпечення гармонізації відносин державних інститутів і суспільства [2].

Визначальним, необхідним заходом державної діяльності в досліджуваному контексті є забезпечення дотримання чинного законодавства, орієнтація громадянського суспільства, суб'єктів господарювання до рівня базової соціальної відповідальності.

Ключові напрями діяльності держави щодо забезпечення соціально-відповідальної політики можна згрупувати в такі блоки (табл. 1).

Таблиця 1 – Головні напрями діяльності держави з питань заохочення соціальної відповідальності

Напрямок	Сутність
Юридичний	Розробка та впровадження програм антикризових заходів для вирішення соціально-трудових та економічних питань. Розробка та удосконалення нормативної бази соціальної стандартизації України
Економічний	Проведення заходів щодо поліпшення бізнес-клімату в країні, підвищення рівня фінансування, інвестування соціальної сфери, заохочення приватного інвестування у власний людський капітал
Інформаційний	Інформаційна політика на всіх рівнях господарювання, популяризація соціально-відповідальної діяльності
Освітній	Впровадження в навчальні програми освітніх закладів вивчення теорії та практики соціальної відповідальності, активізація наукових розробок з питань соціальної відповідальності на всіх рівнях

Окремими масштабним завданням у справі розбудови соціальної відповідальності на державному рівні є оздоровлення морально-психологічного клімату в суспільстві, забезпечення законності, правопорядку та відновлення рівня довіри до державних інститутів.

Список використаних інформаційних джерел

1. Лебедев І. В. Корпоративна соціальна відповідальність у контексті впровадження концепції гідної праці : монографія / І. В. Лебедев. – Одеса : Типографія «Атлант» ВОІ СОІУ, 2014. – 376 с.
2. Соціальна відповідальність : навч. посіб. / [А. М. Колот, О. А. Грішнова, О. О. Герасименко та ін.]; за аг. ред. д. е. н., проф. А. М. Колота. – Київ : КНЕУ, 2015. – 519 с.

ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОЕ ПАРТНЕРСТВО КАК ОДИН ИЗ ДРАЙВЕРОВ РАЗВИТИЯ ОТРАСЛИ ЖКХ В КАЗАХСТАНЕ

М. С. Степанов, магистрант;

А. А. Легостаева, к. э. н., профессор

Карагандинский экономический университет

Казпотребсоюза, г. Караганда

Механизм государственно-частного партнерства по праву можно считать эффективным инструментом развития различных отраслей экономики и политики, так как он стимулирует государственный и частный сектор к привлечению инвестиций в различную инфраструктуру.

Государственно-частное партнерство призвано напрямую решать ключевые задачи экономического развития, совершенствования производственной и социальной инфраструктуры, ликвидации и смягчения провалов рынка.

XX век ознаменовался глобальным трендом развития и продвижения проектов государственно-частного партнерства в различных отраслях и сферах деятельности, в том числе и в жилищно-коммунальной сфере.

Необходимость реализации ГЧП-проектов в той или иной отрасли определяется потребностью и необходимостью в решении социально значимых проблем.

Стратегической целью политики Республики Казахстан в ЖКХ является создание комфортной среды обитания и жизнедеятельности для человека, повышения качества и надежности предоставления коммунальных услуг населению, создание

устойчивых и эффективных механизмов привлечения частных инвестиций основе ГЧП для модернизации объектов коммунальной инфраструктуры.

Состояние ЖКХ можно охарактеризовать неудовлетворительным состоянием объектов инфраструктуры, в том числе прилежащих территорий, несвоевременным вывозом твердых бытовых отходов, критическим уровнем износа инженерных коммуникаций (систем теплоснабжения, водоснабжения и водоотведения), достигшим 57 %.

Существует необходимость значительных капитальных вложений в реконструкцию и модернизацию основных фондов, отсутствие горячего водоснабжения в период отопительного сезона, плохое состояние покрытия тротуаров, улично-дорожной сети, что приводит к неудобствам для жителей населенных пунктов и поломок автотранспорта [1].

В связи с этим на наш взгляд ГЧП является существенным и эффективным драйвером развития и усовершенствование текущего состояния отрасли ЖКХ и использование государственно-частного партнерства в сфере жилищно-коммунального хозяйства в Республике Казахстан способно обеспечить, прежде всего, возможность осуществления общественно значимых проектов, в том числе в сфере жилищно-коммунального хозяйства, а также снижения нагрузки на бюджеты различных уровней и повысить эффективность проектов за счет участия частного бизнеса. Государственно-частное партнерство предоставляет возможность сконцентрироваться на более прямых функциях и снизить риски, путем делегирования половины.

Кроме того, данный вид партнерства на региональном уровне способствует: решению ключевых социальных проблем; укреплению взаимодействия местных исполнительных органов с представителями бизнеса; появлению новых моделей и механизмов управления; стимуляции развития и поддержки бизнеса; активизации притока частных инвестиций в бизнес-проекты [2].

Развитие государственно-частного партнерства в Республике Казахстан в его различных формах-по праву можно считать одной из важнейших составляющих процесса усиления социаль-

ной направленности современной рыночной экономики и политики, ее социализации.

В процессе использования Республикой Казахстан зарубежной практики использования ресурсов бизнес сектора для решения приоритетных задач в области экономики и жизнедеятельности мы получили существенный результат. Так начиная с 2015 года в Республике Казахстан реализован 21 проект в сфере ЖКХ и привлечено около 315 млрд тг инвестиций, по которым подписаны договора ГЧП. В данный момент на стадии конкурса находятся 15 проектов в сфере ЖКХ из 298 по которым планируется привлечь частных инвестиций общим объемом более 137 млрд. тенге, а в планах местных исполнительных органов областей и городов Республиканского значения реализация 31 проекта в сфере жилищно-коммунального хозяйства из 360 запланированных.

Таким образом государство за счет успешно реализованных проектов ГЧП и привлеченных инвестиций имеет возможность использовать средства из государственного бюджета на более серьезные проблемы, требующие значительных финансовых вложений, а также перераспределять сэкономленные средства на другие отрасли экономики и социально-важные вопросы внутренней политики Республики Казахстан.

Это определяет ГЧП, как один из драйверов развития ЖКХ в Казахстане.

Список использованных информационных источников

1. Байбосынова А. М. Проблемы и перспективы развития ЖКХ в Казахстане / Байбосынова А. М. // Материалы Республиканской научно-теоретической конференции «Сейфуллинские чтения – 9: новый вектор развития высшего образования и науки». – 2013. – Т. 1, ч. 2 – С. 343–345.
2. Тимчук О. Г. Государственно-частное партнерство как механизм инновационного развития жилищно-коммунального хозяйства / Тимчук О. Г. // Вестник ЧГУ. Экономические науки. – 2013. – № 1. – Т. 2. – С. 47–51.

ФАКТОРЫ РЕАЛИЗАЦИИ ИННОВАЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ В УЗБЕКИСТАНЕ

Б. Ш. Хусанов, к. э. н., ст. преподаватель

Самаркандский институт экономики и сервиса, г. Самарканд

Фактор реализации инновационной политики в промышленности, где сам процесс от разработки до внедрения длителен и требует больших одноразовых финансовых вложений, при отсутствии собственных научных структур реально не возможен. И это конкурентное преимущество завтра устареет и требует модернизации или полной замены. Следовательно, для того, чтобы остаться лидером или хотя бы сохранить свое положение на рынке – обеспечить продукту конкурентоспособность, необходимо ведение непрерывной научной работы. Это могут позволить себе только крупные промышленные субъекты, обладающие собственной научной базой. В тоже время, как показывает мировой опыт, создание конкурентоспособной продукции базируется только на научных достижениях.

Но, следует заметить, что для того, чтобы создать рост выпуска качественной конкурентоспособной инновационной продукции, для предприятий рыночно развитых стран понадобятся десятки лет. У нашего государства такого времени на реализацию стратегических аспектов в различных отраслях промышленности нет. И это обусловлено, прежде всего, тем, что динамика официальной безработицы неутешительна, снижение ее есть, но есть и рынок неофициальной безработицы, который образует теневой рынок занятости, негативно отражающийся в системе решения социальных программ даже при отсутствии дефицита бюджета.

На наш взгляд, для реализации поставленных в Программе стратегического развития на 2019–2021 и до 2030 годы задач, посредством проведения в жизнь инновационной политики, необходимо включить систему экономических инструментов (стимулов) инновационной деятельности посредством налоговой политики – через систему налоговых льгот не только для субъектов экономической деятельности, постоянно наращивающих объемы научных расходов, и для малого бизнеса и частного

предпринимательства, осваивающего новые технологии, но и для интеллектуальной деятельности. Кроме того, через финансово-кредитный механизм инновационной деятельности, через государственную поддержку инновационной активности посредством не просто развития и разработки территориальных программ, но и через создание фондов финансирования научных разработок для их реализации с учетом потребностей и возможностей внешней и внутренней экономической среды.

На сегодняшний день цель Программы Стратегии развития Республики Узбекистан обусловлена созданием условий для инновационного развития, что состоит в обеспечении стабильного экономического роста на базе создания инновационных предприятий и конкурентоспособной продукции.

Инновационные средства и способы достижения проблем. Суть инноваций заключается в определении роли государства в выработке механизма реализации инновационной политики в области промышленности на современном этапе.

Для решения поставленных проблем требуется решить следующие задачи: развитие системы преференций в области налогообложения, в области финансирования инноваций кредитными институтами, разработки и финансирования программ не только для экономических субъектов внедряющих инновационные технологии, но и для структур с направленной интеллектуальной деятельностью.

Это требует принятия в условиях быстроменяющейся мировой конъюнктуры меры по оценке инновационной деятельности на основе индикаторов ее эффективности, определяет основные направления развития соответствующих отраслей и сфер, требующих первостепенного внедрения передовых технологий с учетом долгосрочных сценариев развития страны, направленных на разработку ноу-хау, расширение инновационной деятельности на рынке конкурентоспособной научно-технической продукции.

ІНСТИТУЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ
СЕКЦІЯ 4 ДІЯЛЬНОСТІ ЕКОНОМІЧНИХ СУБ'ЄКТІВ

**ВЛИЯНИЕ ПРИБЫЛИ НА ЭФФЕКТИВНОЕ
ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ ПРЕДПРИЯТИЙ**

С. С. Алиева, к. э. н., ст. преподаватель
Самаркандский институт экономики и сервиса, г. Самарканд

Проявление экономической и социальной напряженности, различной по интенсивности, продолжительности вызывается разными причинами, объяснение которых, на наш взгляд, часто носит поверхностный, а иногда и конъюнктурный характер, оставляя нерешенным множество вопросов. Объяснять каждый случай экономической и социальной напряженности конкретными обстоятельствами – значит замкнуться на нем, не пытаясь извлечь урока на будущее. Необходимы определенные системные представления, позволяющие определить проблемные вопросы, могущие оказать существенное влияние на финансовые результаты предприятия, в частности, прибыль.

Поэтому полезна любая попытка отыскать возможную закономерность в появлении факторов экономической и социальной напряженности, рассматривая ее как явление в совокупности дестабилизирующих факторов, формирующих траекторию развития конкурентоспособности предприятия.

Дестабилизирующим фактором и эффектом указанных тенденций является подрыв доходной базы, как хозяйствующего субъекта, так и бюджета и резкое ослабление его способности к финансовому обеспечению функций субъекта, включая обеспечение его безопасности и материальное стимулирование занятых полезным трудом работников, не говоря уж о прямых ассигнованиях в экономику, как о важнейшем факторе возобновления их экономического роста. Налоговая система вошла в состояние нестабильности и будет находиться в нем до тех пор, пока не произойдет оздоровление той основы, на которой она базируется – финансов хозяйствующих субъектов. Независимо от любых налоговых реформ эта система не сможет эффективно

функционировать, пока коренным образом не улучшится положение в каждом секторе экономики.

Налогооблагаемая база не растет или даже уменьшается вследствие продолжающегося в ряде хозяйствующих субъектов, снижения объемов производства и ухудшения их качественных показателей. В 2018 г. продолжается спад поступления выручки от электропотребителей, от услуги по газоснабжению. Велико число территорий, где не наблюдалось оживления деловой активности хозяйствующих субъектов, ВВП во все меньшей мере наполняется прибыли субъектов, доля товаров падает, хотя доля услуг в его структуре повысилась. Вырос удельный вес налоговых (акцизных и по НДС) наценок, за счет чего искусственно демонстрируется некая стабилизация объемов производства. Чистые налоги на продукты и импорт составляли до 5 % ВВП. Нарастает диспропорция между возможностями производства и объемами платежеспособности спроса, что блокирует любые намечающиеся тенденции роста деятельности хозяйствующих субъектов. Продолжается стагнация в инвестиционной сфере (инвестиции в основной капитал уменьшаются).

Непосредственный фактор, формирующий налоговую базу и налоговоспособность (способность к уплате налогов), как уже отмечалось, финансовое состояние субъекта – прибыль. Главная тенденция здесь – продолжение и усиление финансовой нестабильности. Его основные формы известны и неплохо описаны в литературе: убыточность, неплатежеспособность, разрушение основного капитала и утрата оборотных средств, криминализация финансового менеджмента, сознательное сокрытие финансовых потоков от учета, контроля и налогообложения, хищения финансовых ресурсов, неприкрытое стремление к присвоению государственных средств, массовое уклонение от выплаты заработной платы и перекладывание социального бремени на государственные и внебюджетные фонды.

Одним из основных показателей финансовой нестабильности и вызванной им дестабилизации налоговой системы является падение прибыльности и рентабельности деятельности хозяйствующих субъектов. С точки зрения налоговой политики

падение рентабельности означает исчезновение налогооблагаемой базы для ряда налогов, прежде всего, для налога на прибыль.

Так, согласно госкомстатовским данным, ряд сфер услуг убыточен. К их числу можно отнести услуги промстройматериалами, услуги легкой промышленности, услуги сельского хозяйства, услуги жилищно-коммунального хозяйства. В целом убыточны (то есть полностью неспособны к уплате налогов на прибыль) десятки предприятий, оказывающие различные услуги, к великому сожалению, не могли пополнить казну государства налогом на прибыль.

Неустойчивость финансов отдельных субъектов сферы услуг также является главным фактором дестабилизации финансового положения государства. Однако именно в этом направлении предпринимаемые государством усилия по оздоровлению стабилизации должны быть более весомым и продуктивным. Намеченная модернизация хозяйствующих субъектов должны основываться по сути на софинансировании с минимальным воздействием средств госбюджета. Только тогда будет возможным предопределить состоятельность финансов хозяйствующих субъектов, положительное влияние на налоговую систему.

Однако, как нам представляется, этого недостаточно. В период экономической напряженности действия прибыли могут оказывать сильное влияние на финансовую деятельность субъекта, и тем самым реформировать, изменить динамичное развитие хозяйствующего субъекта. Поэтому необходимо показать или выявить, что истоки этого явления имеются в любой социально-экономической системе. Именно изучение имеющихся факторов, вызывающих напряженность и устранение их путем разработки принципиально новых конструкций или моделей, будет способствовать становлению и развитию хозяйствующих субъектов их дополнительными издержками по привлечению и использованию финансовых ресурсов.

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ НА ЗАСАДАХ РОЗБУДОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

Т. П. Гудзь, к. е. н., доцент

Вищий навчальний заклад Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі»

В Україні на початок 2019 р. налічувалося близько 15 млн домогосподарств [3]. Домогосподарства є власниками значних матеріальних, фінансових та людських ресурсів (нерухомості, ділових активів, землі, грошових коштів, робочої сили тощо) і виконують у суспільному відтворенні важливі функції. Саме їхні ресурси та їх споживання виступають забезпеченням добробуту населення.

У табл. 1 наведено динаміку номінальних доходів та витрат населення України за 2014–2018 рр.

Таблиця 1 – Динаміка рівня та структури доходів і витрат населення України за 2014–2018 рр. [3]

Показники	2014	2015	2016	2017	2018	2018 до 2014, %
Доходи, млрд грн	1 516,8	1 772,0	2 051,3	2 652,1	3 219,5	212,3
у т. ч.						
Заробітна плата, млрд грн	615,0	709,6	898,3	1 209,1	1 526,0	248,1
%	40,5	40,0	43,8	45,6	47,4	×
Соціальні допомоги, інші одержані трансферти, млрд грн	562,3	658,9	699,3	886,5	1 045,7	186,0
%	37,1	37,2	34,1	33,4	32,5	×
Витрати та заощадження, млн грн	1 516,8	1 772,0	2 051,3	2 652,1	3 219,5	212,3
у т. ч.						
Товари та послуги, млрд грн	1 316,8	1 568,2	1 840,3	2 360,0	2 870,2	218,0
%	86,8	88,5	89,7	89,0	89,1	×
Поточні податки та інші сплачені трансферти, млрд грн	145,7	154,2	182,9	239,9	302,4	207,5
%	9,6	8,7	8,9	9,0	9,4	×
Приріст фінансових активів, млрд грн	27 868	33 190	18 072	62 698	35 805	128,5
%	1,8	1,9	0,9	2,4	1,1	×

Динаміка показників табл. 1 вказує на позитивні зрушення в рівні та структурі сукупних доходів домогосподарств. За досліджуваний період вони зросли в більше ніж в два рази. Основою доходів домогосподарств є заробітна плата, частка якої зросла з 40,5 % у 2014 р. до 47,4 % у 2018 р. Однак цей показник є доволі низьким для забезпечення економічної незалежності населення, нині в європейських країнах у високотехнологічних галузях він становить близько 60 % [1].

Другим вагомим джерелом доходів домогосподарств є соціальні трансферти, частка яких в окремі роки у структурі доходів досягала майже 40 % і практично наближалася за розміром до заробітної плати. Це вказує на наявність у складі населення великої кількості пенсіонерів та малозабезпечених громадян, котрим необхідна соціальна допомога. Проте частка соціальних трансфертів у структурі доходів населення неухильно знижується і на кінець 2018 р. становить 32,5 %, що є позитивним моментом.

Значна частка у структурі витрат домогосподарств споживчих витрат на товари та послуги (89,7 %) свідчить про актуальність проблеми низького рівня життя в Україні. Це підтверджує і динаміка фінансових активів: якщо у 2017 р. їхня частка в структурі витрат досягла 2,4 %, то в подальшому знову почала знижуватися і в 2018 р. їх приріст становив 1,1 %, тобто домогосподарства витрачали попередні заощадження, і не могли нагромаджувати кошти.

Частка поточних податків та інших сплачених трансфертів домогосподарствами в структурі витрат впродовж 2014–2018 рр. залишається на рівні 9,6–9,4 %, але темпи їх зростання (186,0 %) менші ніж темпи зростання заробітної плати (248,1 %), що свідчить про зменшення податкового тиску на доходи домогосподарств. У 2018 р. ця стаття витрат досягла 302,4 млрд грн, або 9,4 % усіх витрат. Через сплату податків домогосподарства роблять вагомий внесок у формування державного бюджету: згідно із Законом України «Про Державний бюджет України на 2018 рік» його дохідна частина дорівнювала 917,998 млрд грн [2], отже, частка домогосподарств становила 32,4 %.

У нашій країні нині здійснюються певні кроки, спрямовані на поліпшення економічної ситуації, зростання доходів та підвищення життєвого рівня населення. Однак реформи, задекларовані Урядом України, поки що не сприяли суттєвому зростанню добробуту населення.

Причини низького рівня добробуту й бідності домогосподарств: недостатній економічний потенціал країни, невисока ефективність економіки та недосконалий механізм перерозподілу національного доходу. До найнегативніших чинників впливу на фінанси домогосподарств слід віднести: низький рівень розвитку вітчизняної економіки; поширення тіньової економіки; неефективний механізм формування та використання державного бюджету, передусім його соціальної складової; відсутність виваженої політики соціалізації економіки та розбудови соціальної держави.

Для фінансового забезпечення домогосподарств слід перейти до нової моделі економічного зростання, яка базується на інноваціях та високих технологіях і сприятиме повній та ефективній зайнятості з високим рівнем заробітної плати. Діючі механізми державного впливу на ситуацію на ринку праці не відповідають сучасним вимогам. Потрібно вдосконалити систему оплати праці в країні:

- переглянути підходи до встановлення мінімальної заробітної плати з урахуванням реальної вартості робочої сили та сучасного світового досвіду;

- з метою зменшення нерівності за доходами та зниження рівня бідності, унормувати як у державному, так і в приватному секторі диференціацію в оплаті праці згідно з європейськими стандартами.

Розроблення ефективної й дієвої системи соціального захисту та вдосконалення соціальної політики мають наблизити Україну до європейських стандартів сталого соціального розвитку

Список використаних інформаційних джерел

1. Каламбет С. В. Вплив доходів домогосподарств на економічний розвиток України / Каламбет С. В., Золотарьова О. В. // Вісник ТНЕУ. – 2014. – № 4. – С. 103–113.

2. Про Державний бюджет України на 2018 рік [Електронний ресурс]: Закон України від 07.12.2017 № 2246-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2246-VIII> (дата перегляду: 03.05.2019 р.).
3. Річні національні рахунки доходів, витрат та заощаджень домогосподарств України [Електронний ресурс] // Економічна статистика: станом на 01 січня 2019р. / Статистична інформація: [веб-сайт Державної служби статистики України]. – URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата перегляду: 03.05.2019 р.).

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНАЯ СРЕДА РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ

С. П. Гурская, к. э. н., доцент;

Учреждение образования «Белорусский торгово-экономический университет потребительской кооперации», г. Гомель

В. А. Михарева, к. э. н., доцент

Учреждение образования «Гомельский государственный технический университет им. П. О. Сухого», г. Гомель

Для Республики Беларусь вопросы изменения институциональной среды являются одними из самых актуальных, так как становление и развитие предпринимательства напрямую зависит от сформированной в экономике институциональной среды.

Значимое влияние на изменение институциональной среды в Республике Беларусь оказывает Государственная программа развития цифровой экономики и информационного общества на 2016–2020 годы, которая включает такие подпрограммы, как «Информационно-коммуникационная инфраструктура», «Инфраструктура информатизации» и «Цифровая трансформация» [1]. Программа также предполагает стимулирование экспорта услуг в сфере ИКТ, внутреннего спроса реального сектора экономики, сферы услуг, социальной сферы, сферы государственного управления на качественные IT-услуги. Декрет Президента Республики Беларусь № 8 «О развитии цифровой экономики», который был принят в 2017 году, направлен на создание IT-страны.

Наиболее перспективными направлениями и секторами экономики для цифровизации являются:

1) промышленность, в первую очередь это автоматизация производств полного цикла, внедрение ERP-систем автоматизации управления производством, персоналом и активами компаний, использование CALS-технологий информационной поддержки поставок и жизненного цикла продукции, MES-систем координации и синхронизации выпуска промежуточной и конечной продукции;

2) сельское хозяйство: создание общей интеграционной платформы, включающей электронные торговые площадки, единую цифровую систему государственного управления АПК, контроля движения продукции, учета и выявления торговых и технических барьеров;

3) энергетика, предполагает применение информационных технологий в сфере энергоэффективности, энергосбережения и энергоаудита, совместное использование цифровых инфраструктур в энергетике.

Важнейшим направлением общей политики в области цифровой экономики является обеспечение информационной безопасности. Следует отметить, что, учитывая темпы развития, именно цифровизация является доминирующим фактором по ускорению инновационных процессов в экономике и предусматривает коренное преобразование бизнес-процессов во всех сферах общественной жизни.

По данным проведенных исследований в 2010–2016 гг. в Беларуси двигателем цифровой трансформации экономики стало не увеличение занятых в сфере ИКТ, а значительный рост производительности труда в нем, обусловленный развитием цифровых технологий и ИКТ-инфраструктуры, а также спроса на белорусские IT-услуги за рубежом. Оценка готовности к цифровизации оценивалась следующим образом: лишь немногим более половины экономики страны готово к коренной трансформации существующих бизнес-процессов, основанной на цифровых технологиях, и вхождению в информационное общество [2].

Следует отметить, что наиболее интенсивно используют информационные технологии, а потому более подготовленными к цифровой трансформации существующих бизнес-процессов являются промышленные виды экономической деятельности, финансовый сектор, а также виды экономической деятельности, финансируемые и регулируемые государством: образование, здравоохранение, научная и техническая деятельность и т. д. К «цифровым аутсайдерам» относятся сельское хозяйство и строительство, а также виды экономической деятельности с высокой долей малых и микроорганизаций: торговля, ремонт и т. д. Отставание этих видов экономической деятельности в области ИКТ не позволяет им полностью воспользоваться преимуществами цифровой эпохи, в т. ч. возможностью донесения информации о своей деятельности до потенциальных партнеров и покупателей [2].

По прогнозу экспертов, мировое сообщество неуклонно движется к таким социально-экономическим моделям бытия, где практически каждая профессия предусматривает владение технологиями и навыками обращения с роботами. В связи с этим, при цифровой экономике обязательно будут проигравшие аутсайдеры, так как новый уклад разрушает многие традиционные сектора. Такая ситуация предполагает нарастание социальной напряженности и депрессивных явлений в обществе. Поэтому необходимо решение вопросов нормативно-правового и экономического обеспечения процесса полноформатного внедрения цифровых технологий во все сферы национальной экономики Республики Беларусь. Особое место занимает подготовка квалифицированных и компетентных кадров, которые смогут заниматься внедрения цифровых технологий.

Список использованных информационных источников

1. Государственная программа развития цифровой экономики и информационного общества на 2016–2020 годы [Электронный ресурс]. URL: <https://www.mpt.gov.by/ru/gosudarstvennaya-programma-razvitiya-cifrovoy-ekonomiki-i-informacionnogo-obshchestva> (дата доступа 10.04.2019).

2. Карпенко Л. И. Статистическая оценка готовности к цифровой трансформации экономики Республики Беларусь [Электронный ресурс] / Карпенко Л. И., Бельский А. Б. URL: <https://dt.giac.by/jour/article/view/60/52> (дата доступа: 22.04 2019).

ПРИВЛЕЧЕНИЕ СВОБОДНЫХ ДЕНЕЖНЫХ СРЕДСТВ В ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ИННОВАЦИОННО РАЗВИВАЮЩИХСЯ ПРЕДПРИЯТИЙ

Дж. Р. Зайналов, д. э. н., профессор;

С. С. Алиева, к. э. н., ст. преподаватель

Самаркандский институт экономики и сервиса, г. Самарканд

Привлечение свободных денежных средств населения в наиболее эффективные сферы экономики является одним из главных источников роста эффективности производства и повышения ее конкурентоспособности. Стратегия долгосрочного развития инновационных сфер экономики в широком смысле слова, в частности инновационных предприятий, представляет собой основной инструмент рационального решения вопросов выбора источников формирования средств, с последующим направлением их не только на развитие предприятий на длительную перспективу на основе системы научно обоснованных представлений о будущем, но и об альтернативных путях формирования финансовых ресурсов, призванных обеспечить сохранение и поддержание целостности системы, то есть степень стабильности и взаимоопределяемой зависимости составных элементов и процессов системы регулирования развития инновационного потенциала предприятий, может непосредственно влиять на результаты функционирования национальной экономики в целом.

Правильный выбор вида инновационного развития позволяет проконтролировать правильность размещения денежных средств в инновационное развитие с позиций современного и дальнейшего финансового и экономического состояния предприятий.

При имеющемся остром недостатке собственного капитала, предприятия недостаточно эффективно используют такой спо-

соб пополнения финансовых ресурсов, как привлечение денежных средств населения. Однако, опыт показывает, что привлечение денежных средств населения наиболее эффективный, по сравнению с кредитными ресурсами, источник оборотного капитала до тех пор, пока предприятия не будут в полной мере обеспечены собственными средствами. Но данный источник будет реально действовать, когда предприятия выполнят свои обязательства перед населением.

Таким образом, краеугольным камнем в деятельности предприятий является участие в ней значительной части обслуживаемого населения. Своими денежными средствами население участвует в формировании источников собственного оборотного капитала, необходимого для осуществления их хозяйственной деятельности. От степени участия населения в формировании финансовых ресурсов предприятий зависит степень заинтересованности работников в результатах деятельности предприятий. Поэтому, уровень работы предприятий по объединению населения в целях накопления их финансовых ресурсов в немалой степени определяют их финансовое положение.

По нашему мнению, в данное время занижена роль работников, как главного лица предприятия. Это приводит к нарушению действия одного из основных принципов – экономического участия работников.

Опыт работы конкурентоспособных предприятий показывает, что отказ от экономического участия работников в деятельности предприятий приводит к прекращению их существования по экономическим проблемам.

Отличительная особенность конкурентоспособных предприятий, выделяющая его из других видов предприятий – формирование капитала и его контроль. В отличие от предпринимательских, но не конкурентоспособных хозяйств, величина общего капитала не постоянна и зависит от числа учредителей. При выходе акционеров из акционерного общества он забирает свою долю, уменьшая тем самым общий капитал. Поэтому для повышения стабильности, часть прибыли образует неделимый фонд, который служит своеобразным резервом.

При этом, следует отметить, что для успешного применения этого принципа, т. е. объема (на стадии развития предприятия) прибыли и качества экономического участия – обеспечивается достижение цели предприятия, то есть удовлетворение потребностей.

Каждому предприятию рекомендуется разработать программу возрождения экономического участия работников, где необходимо предусмотреть возможности увеличения средств, поступающих от работников для укрепления оборотных средств предприятий. Но главная форма экономической поддержки работников – участие в реализации товаров в качестве покупателей, в обеспечении предприятию гарантированного сбыта товаров, но это должно поощряться в различных формах.

Кроме того для предприятий назрела необходимость социального управления как особой функции предприятий. Опыт социального управления в системе имеется, но он часто носит разрозненный характер, не подкреплён материальными ресурсами; в-третьих, часто носит административный характер.

Социальное управление должно приобретать первостепенное значение, если ставится цель сохранить предприятие и его конкурентоспособность, оно должно ориентироваться на работников в интересах повышения их жизненного уровня и социальной защиты. Именно такие инновационные меры будут способствовать, во-первых, не только обеспечению роста прибыли предприятия, во-вторых, росту обязательных платежей в доходы бюджета всех уровней, в-третьих, в последние годы, могут способствовать росту привлечения свободных средств населения на развитие предприятий.

На наш взгляд, привлечение свободных денежных средств на развитие инновационной деятельности предприятий может способствовать:

- обеспеченности финансовыми ресурсами, могущими позволить реализовать Стратегию инновационного развития на 2019–2021 годы без внешних заимствований;
- обеспечить приемлемую финансовую обеспеченность, достаточную для эффективного вовлечения новой техники и

технологий, но использованием заемных средств коммерческих банков в ограниченных размерах.

ПРОБЛЕМЫ ФИНАНСОВОЙ СТАБИЛИЗАЦИИ ЭФФЕКТИВНОГО ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКИХ СУБЪЕКТОВ

Дж. Р. Зайналов, д. э. н., профессор;

Самаркандский институт экономики и сервиса, г. Самарканд

Т. А. Саттаров, исполнительный директор

Фонд поддержки фермерских, дехканских хозяйств и владельцев приусадебных земель, г. Ташкент

Разбалансированная экономика становится более управляемой благодаря эффективному функционированию предприятий малого бизнеса и частного предпринимательства. Поэтому недопустимы ошибки при выборе экономической границы предприятий малого бизнеса и частного предпринимательства. Но, к великому сожалению, рыночный механизм управления экономикой предприятий малого бизнеса и частного предпринимательства пока определен в общих чертах, как по своему характеру, так и содержанию. А неопределенность не позволяет предвидеть последствия функционирования рыночных отношений.

Руководители предприятий малого бизнеса и частного предпринимательства искренне хотят скорейшего оздоровления потребительского рынка, стабилизации экономического положения и восстановления пошатнувшегося престижа сума. Решить такую сложную задачу без финансовой поддержки субъектов малого бизнеса и частного предпринимательства невозможно. Нет сомнений, доверие к этим субъектам будет в полной мере достигнуто, если при этом станет ясным и твердым курс на то, что в соответствии с законом, средства производства в сфере промышленной собственности действительно будут предпринимательскими, но только не дельцов теневой экономики, а в ряде сфер – граждан и их семей на началах частной собственности.

Разумеется, в условиях рыночной экономики, чтобы жить в достатке, приходится работать с высокой производительностью труда. Но для этого надо создать соответствующие условия. Что же предпочтительнее: иметь определенное количество небольших частных предприятий с высокой производительностью труда, быстро реагирующих на изменение спроса, или не допускать коллективной частной собственности, использовать потенциал собственности со средней эффективностью и довольствоваться тем, что имеем? Здравый смысл диктует необходимость принятия первого варианта, дающего возможность кардинально поправить уровень жизни людей.

Однако намерения создать эффективные условия для функционирования предприятий малого бизнеса и частного предпринимательства еще мало. Надо найти наилучший путь к формированию таких субъектов на основе научных обоснований, не допуская при этом интуитивного подхода, метода проб и ошибок. Для этого необходимо разработать экономическую модель финансовой системы частично регулируемой деятельности предприятий малого бизнеса и частного предпринимательства. Имея имитационную модель нашей экономики, можно с ее помощью провести крупномасштабную деловую игру по проверке разных предложений. А если динамическую модель реализовать на компьютере, то можно ускорить процесс выбора варианта и спрогнозировать, в каком состоянии окажется экономика после реализации того или иного варианта. Этому должна предшествовать разработка показателей, определены достаточные условия обеспечения устойчивости рыночного равновесия. Только на этой базе можно разработать специальную рабочую программу финансовой стабилизации деятельности предприятий малого бизнеса и частного предпринимательства и предложить поэтапное освоение рыночного механизма управления процессами вывода их из неплатежеспособного состояния.

Использование методов регулирования рынка только с помощью законодательных актов невозможно, она может привести к целому ряду серьезных недостаткам, связанным с тем, что для

реализации законов требуется время, а рынок не ждет. Вынужденные паузы мгновенно приводят к росту инфляции, дальнейшему обострению дефицита. Наряду с принятием правовых законодательных актов нужны конкретные экстренные меры по стабилизации экономики предприятий малого бизнеса и частного предпринимательства.

Разработка мер по снижению доли инфляции, определение путей и этапов снижения дефицита бюджета требуют глубокого анализа причин и факторов, сдерживающих реализацию рыночной реформы. В то же время необходимо исследовать существующие в мире рыночные модели хозяйствования. Так, модели чисто рыночной экономики со свободной конкуренцией действуют на принципах спроса и предложения, избыточного спроса. Рыночные же модели с неполной конкуренцией и монополией, или модели с так называемым регулируемым рынком функционируют на смешанных принципах рыночной и регулируемой экономики. Опыт подсказывает, что в критической ситуации монополии или государство могут стабилизировать рынок. Если, конечно, они имеют огромные запасы товаров, чтобы в короткое время насытить ими рынок, либо выкупить их для уничтожения (в условиях перепроизводства) или складывать. Такими запасами наша республика должна располагать.

УГРОЗЫ РАЗВИТИЮ ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ СУБЪЕКТОВ СФЕРЫ ТУРИЗМА

А. М. Каримова, преподаватель

Самаркандский институт экономики и Сервиса, г. Самарканд

Сегодня инновации это эффективное средство конкурентной борьбы, которая ведет к созданию новых потребностей, к притоку инвестиций, к созданию новых рабочих мест, к снижению себестоимости продукции, к повышению имиджа страны, к открытию новых рынков как внутренних так и внешних. В последнее время часто приходится слышать о пользе инновационного развития как экономики, так и в сфере туризма в частности. При этом следует отметить, что в условиях рефинан-

сирования экономики Республики Узбекистан в контексте программы стратегии развития туризм превратился в один из ведущих секторов экономики .

Однако на сегодняшний день его потенциал используется недостаточно полно. Соответственно в связи с этим сужаются возможности пополнения доходов бюджета страны. Следует отметить, что большой потенциал нашей страны в сфере туризма долгие годы не использовался эффективно и в полной мере. Не были созданы благоприятные экономические и организационно-правовые условия для развития туризма, работа в сфере была пущена на самотек – отметил Президент Республики Узбекистан Шавкат Мирзиёев.

То есть проблемы которые являются преградами для развития сферы, можно избежать при наличии эффективного работающего механизма финансово-кредитной поддержки туристской отрасли, наличием функционирующей системы инвестиций, упрощенной системой кредитования, а так же льготного налогообложения.

Все туристы стремятся получить как можно больше услуг, сделать покупки по своему усмотрению, причём на развлечения тратят ежедневно значительно больше, чем в повседневной жизни. Собственно, свободная трата денег и является расслаблением и удовольствием для многих людей.

Поэтому, расширение сферы туризма определено как один из важнейших приоритетов развития социально-экономического развития страны. В стране созданы все условия для того, чтобы сфера туризма стала одной из важных составляющих социально-экономического комплекса страны.

На сегодняшний день сфере туризма со стороны государства уделяется большое внимание, в январе текущего года были приняты важные для сферы туризма нормативные акты: Указ Президента Республики Узбекистан № УП-5611 «О дополнительных мерах по ускоренному развитию туризма в Республике Узбекистан» [3], а также Постановление Президента Республики Узбекистан № ПП-4095 «О мерах по ускоренному развитию туристской отрасли» [1]. В данных нормативных актах опреде-

лены основные стратегические направления развития сферы туризма. В частности, Указом Президента Республики Узбекистан № УП-5611 утверждена Концепция развития сферы туризма в период до 2025 года [2] с ежегодным принятием плана конкретных мероприятий по реализации Концепции

В этой связи деятельность сферы туризма во многом должно быть определено от разработки и применения нововведений, то есть инноваций, предназначенные для улучшения обслуживания клиентов, что соответственно привлечёт к росту потока туристов и обязательных платежей и доходов бюджетов всех уровней.

Небольшие туристские предприятия, ныне занимают важное место в экономике страны, что способствует не только дополнительному поступлению средств в доходы бюджета, но и создает дополнительные рабочие места. Ибо развитие малых туристских предприятий в соответствии программы стратегии действий должно способствовать: дополнительному поступлению средств в доходы бюджета страны; обеспечению занятости населения; созданию новых рабочих мест; малые туристские предприятия не требуют крупных стартовых инвестиций для качественного обслуживания туристов; способствует формированию конкурентной среды и устанавливают рыночное равновесие.

Подводя итоги, можно сделать выводы что существует ряд проблем, которые препятствуют инновационному развитию сферы туристической деятельности что сказывается на получении средств в доходы бюджета страны. Исходя из этого мы считаем необходимым в стратегическом плане устранить факторы которые являются преградами, для формирования финансовых ресурсов в целях обеспечения туристических предприятий быть конкурентоспособными.

Инновационное развитие субъектов сферы туризма должны способствовать решению многих задач развитие экономики. И в связи с этим необходимо усилить активность этой сферы при помощи инновационных турпродуктов.

Список использованных информационных источников

1. Постановление Президента Республики Узбекистан № ПП-4095 «О мерах по ускоренному развитию туристской отрасли» от 05.01.2019 года.
2. Указ Президента Республики Узбекистан № УП-5611 «Концепция развития сферы туризма в период до 2025 года».
3. Указ Президента Республики Узбекистан № УП-5611 «О дополнительных мерах по ускоренному развитию туризма в Республике Узбекистан» от 5.01.2019 года.

ПРОБЛЕМЫ СТРАХОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ УЧАСТНИКОВ ЛИЗИНГОВЫХ ОПЕРАЦИЙ

Ш. М. Латипова, преподаватель

Самаркандский институт экономики и сервиса, г. Самарканд

В мировой практике одним из самых действенных способов защиты, гарантий вложения инвестиций является страхование. Страхование лизинговых операций позволяет существенно упорядочить финансовые взаимоотношения между участниками лизинговых операций.

Развитие отечественного лизингового рынка происходит благодаря тем преимуществам, которые заложены в его механизме. Однако, он будет сталкиваться со многими проблемами, в первую очередь выражающимися в том, что лизингодатели пытаются переложить все свои риски на лизингополучателей, в частности при страховании непогашения лизинговых платежей.

В настоящее время отдельными страховыми компаниями предоставляется комплекс услуг, обеспечивающих защиту от:

– имущественных рисков: страхование объекта лизинга от рисков потери, ущерба или повреждения; страхование риска ответственности по обязательствам. Подобный риск возникает вследствие причинения вреда жизни, здоровью или имуществу третьих лиц;

– финансовых рисков: страхование финансового риска лизингодателя от потерь в результате несоблюдения лизингополу-

чателем финансовых обязательств по уплате лизинговых платежей.

Итак, имущественные виды страхования при страховании лизинговых операций для страховщиков не вызывают особого риска. Однако, существуют некоторые проблемы целенаправленного характера, которые зависят от особенности страхования объекта лизинга, от определения сторонами выгод приобретения по договору страхования, от страховых отношений при лизинге имущества.

Касаясь первого сценария, следует отметить, что особенностью страхования объекта лизинга, в этом случае является то, что страхователем могут выступать как лизингодатель, так и лизингополучатель – владелец имущества. Если первом случае расходы, связанные со страхованием, обычно включаются в сумму лизинговых платежей, то во втором случае лизингополучатель оплачивает страховую премию за счет собственных средств. В случае, если лизингополучатель просрочит оплату договора страхования на длительный срок и объект лизинга не получит страховой защиты, то тогда произойдет увеличение рисков сторон по данной сделке.

Во втором сценарии особым аспектом в страховании объекта лизинга является определение сторонами выгодоприобретателя по договору страхования. Согласно договору страхования страхователем является лизингодатель. Он же является выгодоприобретателем. В сложившихся условиях при наступлении страхового случая и возможности восстановления объекта лизинга страховое возмещение выплачивается лизингодателю, а он направляет возмещение лизингополучателю для компенсации его расходов по ремонту объекта лизинга.

Страховое возмещение в случае полной гибели объекта лизинга выплачивается лизингодателю. Лизингополучатель в свою очередь возвращает разницу между фактически полученным страховым возмещением и остатком задолженности по договору лизинга. При таком сценарии лизингополучатель должен будет контролировать весь поток страховых выплат.

Осмысление этих непростых вопросов требует скорейшего решения проблем страхования лизинговых операций. В этой ситуации лизингодатель может и должен сыграть роль своеобразного центра, образующего стержень, способствуя развитию страхования лизинговых отношений.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СТРАХОВАНИЯ ЛИЗИНГОВЫХ ОПЕРАЦИЙ

Ш. М. Латипова, преподаватель;

Н. У. Мурадова, преподаватель

Самаркандский институт экономики и сервиса, г. Самарканд

В условиях имеющихся требований к страхованию лизинговых операций и острой потребности в ней лизингополучателей следует более тщательно и осторожно относиться к выбору источника увеличения страховой компенсации, с тем, чтобы рост страховой компенсации не ущемлял бы интересы лизингодателя.

Поэтому, здесь проблема состоит именно в стимулировании участников лизинговых отношений. А это требует создания условий обеспечения увеличения притока лизингового имущества в отечественную экономику, и повышения эффективности использования лизингового оборудования, техники и др. В этой области значительная роль отводится и договору страхования, как со стороны лизингодателя, так и лизингополучателя. Здесь характерным является то обстоятельство, что если страхователем по договору страхования является лизингополучатель, то выгодоприобретателем по договору страхования могут быть как лизингодатель, так и лизингополучатель. Как правило, во втором случае все страховые компенсации направляются в адрес лизингополучателя, а для лизингодателя в этом случае важно, чтобы лизингополучатель продолжал оплачивать лизинговые платежи или компенсировал ущерб лизинговой компании. Следует иметь в виду, что также у лизингодателя может возникнуть риск просрочки или даже невыплаты лизинговых платежей лизингополучателем.

В третьем сценарии одним из аспектов страховых отношений при лизинге имущества является страхование риска гражданской ответственности в случае причинения вреда третьим лицам. По нашему мнению, лизингодатель должен быть заинтересован в страховании этого риска по той причине, что в случае, если лизингополучатель, причинивший ущерб третьему лицу объектом лизинга, каким-либо образом уйдет от обязанности возмещения ущерба пострадавшему, то эта обязанность может перейти к лизингодателю как к собственнику имущества.

Страхование финансовых рисков в первую очередь подразумевает страхование риска непогашения лизингополучателем лизинговых платежей. На сегодняшний день данный вид страхования является наиболее актуальным и пользуется большим спросом на рынке. Однако он сопровождается большим риском не только для лизингодателя, но и для страховщика. Кроме того, специфика этого вида страхования заставляет обращать на себя внимание.

Риск непогашения лизингополучателем лизинговых платежей. Этот вид страхования является финансовым риском самого лизингодателя. Именно он рассматривает и анализирует проекты. Поэтому ему виднее возможные риски.

Собственником имущества является лизингодатель, тогда он имеет право в любой момент изъять данное имущество при ненадлежащем исполнении или неисполнении лизингополучателем своих обязательств. В этой связи, страховщику целесообразно предоставлять страховое покрытие не на полную сумму лизинговых платежей, а выбрать определенный лимит возмещения.

Наряду с этим следует обратить внимание на то, что многие отечественные лизингодатели безусловно желают защитить себя от несвоевременного погашения лизинговых платежей. Такое явление является проблематичным для страховых компаний. Потому что только в случае досрочного расторжения договора лизинга по причине нарушения финансовых обязательств станет известна окончательная сумма неуплаченных лизинговых платежей. Однако, в случае погашения лизингополучателем должен

будет возратить сумму выплаченного страхового возмещения. Это требует больших затрат.

Не менее важно отметить, что страховой компании целесообразно страховать потери лизингодателя только в результате досрочного прекращения договора лизинга из-за нарушения обязательств.

Возникновение тупиковых ситуаций во многом связано с нарушением условий договора страхования лизинговых операций. При этом, стоит отметить что вопрос страхования лизинговых операций не так прост, как может показаться на первый взгляд. Поэтому его изучение и понимание может обеспечить как лизингодателю, так и лизингополучателю реальную экономию средств, так как страховые гарантии, с одной стороны, обеспечивают непрерывность воспроизводства в области лизинговой деятельности, а с другой стороны, компенсирует потери и делают платежеспособными налогоплательщиками всех участников лизинговой деятельности.

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ДІАГНОСТИКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ КРИЗИ

Д. О. Несенюк, студентка;

А. М. Соколова – науковий керівник, к. е. н., доцент

Вищий навчальний заклад Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі»

Одним із основних показників благополуччя підприємств слід вважати його фінансовий стан. Фінансовий стан підприємства – це комплексна узагальнююча характеристика, що свідчить про платоспроможність підприємства в найближчій і віддаленій перспективі, про ефективність його діяльності та здатність протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам. Підприємство має стійкий фінансовий стан, якщо забезпечує собі безперебійний процес виробництва та реалізації продукції (послуг), має достатню кількість коштів, щоб покрити всі витрати і профінансувати розширення та своєї оновлення діяльності.

Проведення діагностичних досліджень необхідно на всіх об'єктах і рівнях управління. Без чіткого і ясного діагнозу неможливо оцінити альтернативи розвитку об'єкта або процесу. Діагностика – це визначення стану об'єкта, явища або процесу управління на основі проведених досліджень і виявлення в них слабких місць. Діагностику слід розглядати як процес, який здійснюється в часі та просторі. Ціль діагностики – встановити діагноз (констатація результатів дослідження і висновок за цими результатами) об'єкта дослідження, і дати висновок про його стан на дату завершення дослідження [1].

Отже, за допомогою діагностики фінансового стану підприємства можна визначити диспропорції в процесі його функціонування, виявити їх вплив на фінансово-господарську діяльність, встановити причини виникнення даних диспропорцій та визначити шляхи їх усунення, одночасно, формуючи необхідну для управління інформацію про способи підвищення ефективності функціонування даного підприємства [2].

В умовах кризи, завдання діагностики фінансового стану підприємства дещо відрізняються від завдань діагностики ефективно діючого в нормальних умовах. Основна відмінність полягає в тому, що фінансовий стан кризового підприємства доцільно аналізувати не з позиції визначення подій, що трапилися, а з позиції діагностики і оцінки результатів, а головне – наявності у нього здатності та резервів функціонувати в майбутньому.

Тому діагностика фінансового стану в умовах кризи спрямована на: оцінку ефективності використання ресурсів підприємством; оцінку вартості його майнового стану, а також структури та джерел формування майна; оцінку напрямів використання фінансових ресурсів; визначення показників фінансової стійкості та автономності; оцінку платоспроможності та ліквідності; оцінку прибутковості та рентабельності [3].

В якості джерел інформації для проведення діагностики та аналізу прийнято розглядати звітність підприємства, а результатами дослідження є перелік рекомендацій для подальшої роботи. В умовах кризи економіки значимість подібних рекомендацій надзвичайно важлива, оскільки вони є основою підприємства для формування стратегії його розвитку.

Для вирішення конкретних завдань діагностики фінансового стану підприємства застосовується ряд спеціальних методів, що дозволяють отримати кількісну оцінку окремих аспектів діяльності підприємства. У фінансовій практиці в залежності від використовуваних методів розрізняють наступні системи діагностики фінансового стану підприємства: трендова, структурна, порівняльна діагностика і аналіз коефіцієнтів [3].

Таким чином, діагностика фінансового стану сприяє ранньому виявленню кризових явищ на підприємстві. Для сприятливого існування та захисту від ймовірного банкрутства підприємствам необхідно постійно проводити глибоку і деталізовану діагностику фінансового стану, пильно стежити за своїм бюджетом, раціонально і продумано брати позики в кредитних організаціях і грамотно та ефективно підходити до планування своїх фінансових показників.

Список використаних інформаційних джерел

1. Горбунова А. В. Удосконалення механізму діагностики фінансового стану підприємства / А. В. Горбунова // Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. – 2014. – № 2. – С. 15–28.
2. Готра В. В. Діагностика фінансового стану підприємства та шляхи його покращення / В. В. Готра, В. В. Ріпич, А. В. Дячок // Економіка і суспільство. – 2018. – № 8. – С. 219–223
3. Приймук О. Методичні підходи щодо діагностики фінансового стану підприємства / О. Приймук, Ю. Філюк // 36. наук. пр. Державного економіко-технологічного університету транспорту. Сер. : Економіка і управління. – 2016. – Вип. 36. – С. 231–240.

РОЛЬ ІНСТИТУЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА У РОЗВИТКУ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

*І. В. Сокирник, к. е. н., доцент; О. В. Гейдарова, к. е. н., доцент
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький*

За останні роки в Україні спостерігається активний розвиток ресторанного бізнесу, поступове відновлення кількості закладів у порівнянні з до кризовим рівнем. Враховуючи широкий діа-

пазон необхідних інвестицій, в цій сфері переважно працюють мікро- та малі підприємства, що є гнучкими та можуть швидко пристосовуватися до вельми нестабільного середовища. Розвиток франчайзингу, пропозиція спеціального програмного забезпечення, розвиток ринку спеціального торгового та виробничого обладнання також сприяли росту підприємств, що здійснюють діяльність із забезпечення стравами та напоями. Тим не менше, економічний внесок сфери ресторанного бізнесу у розвиток національної економіки як елемента єдиної соціальної інфраструктури, складової рекреаційної системи територій, учасника господарських зв'язків з місцевими виробниками товарів та послуг є не достатньою.

Аналізуючи роль та місце закладів ресторанного господарства у розвитку певної територіальної громади, міста, регіону, необхідно відмітити, що його рівень його розвитку є одним з індикаторів, що визначають рівень добробуту та якості життя населення. Так, результати аналізу підприємницької діяльності із забезпечення стравами та напоями Хмельницької області свідчать про скорочення кількості підприємств на протязі 2014–2016 років на 40 %, та початок поступової адаптації підприємців до економічної ситуації, що склалася, лише у 2017 році (приріст кількості працюючих підприємств склав 6,3 %). Розрахунки показують, що середній темп зростання кількості суб'єктів господарювання, що розпочинали діяльність на протязі 2014–2018 років складає 126,0 %, що перевищує темп збільшення кількості тих, хто припинив діяльність – 114,0 %.

Підприємницька діяльність із забезпечення стравами та напоями сприяє покращенню ситуації на ринку праці та позитивно впливає на розвиток економіки певного територіального утворення та країни в цілому. Саме наявність позитивного ефекту для території, взаємопов'язаність з розвитком одного з майбутніх драйверів розвитку економіки України – туризму, обумовлює необхідність інституційної підтримки цієї сфери підприємницької діяльності.

Інститути є важливими для діяльності всіх сфер народного господарства. Разом з тим, враховуючи особливу роль закладів

ресторанного бізнесу у розвитку територій, синергію цієї сфери підприємницької діяльності з туризмом, сільським господарством чутливість таких підприємств до якості інституційного середовища є значно вищою в умовах рецесії та обмеженого зростання економіки України. Аналіз інфраструктури підтримки малого підприємництва в Хмельницькій області показує, що до її складу входять 3 бізнес-центри, 1 бізнес інкубатор, 1 фонд підтримки підприємців та один інноваційний фонд, 149 інформаційно-консультативних установ. Також працює 54 громадських об'єднання підприємців та 23 координаційних ради [1]. Акцент у реалізації підтримки робиться на навчанні підприємців – проведенні форумів, семінарів, тренінгів, передачі приміщень в оренду. Зокрема основними видами послуг, що надає Центр підтримки малого підприємництва є навчання, консультаційні послуги, розробка бізнес-планів та проектів, допомога у пошуку та залученні інвестицій. На наш погляд, подальше формування інституційного середовища ресторанного бізнесу має відбуватися з врахуванням того, що ця сфера підприємницької діяльності має розглядатися як складова екосистеми, що включає туристичний бізнес, готельний бізнес, соціокультурну сферу. Складовою частиною таких систем мають стати створення регіонального центру асоціації шеф-кухарів України, активізація роботи Подільської гільдії кулінарів ГО «Український кулінарний союз», проведення майстер-класів, організація регіональних спеціалізованих виставок, форумів ресторанного бізнесу.

Список використаних інформаційних джерел

1. Інституції, що забезпечують підтримку підприємництва. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk->.

COMPETITIVENESS IN TRADE ENTERPRISES

V. Stetsenko, *associate professor*
Poltava University of Economics and Trade

The study deals with the essence of competitiveness of state, field, enterprise, product. There is the structure for the main competitiveness criteria of trade enterprises; there are flash-lighted the scientific views towards competitive advantages understanding

according to resource, comparative, value competent approaches; we outline main characteristics of competitive advantages. The originality of this study lies in generalization of scientific views with reference to the problem of understanding the competitiveness of state, field, enterprise, product; joining resource, comparative, value competent approaches while flash-lighting the essence of competitive advantages.

The competitiveness of a state as interaction of the following factors: economic potential; degree of participation in investment streams; stimulating role of a state; functioning of capital market and quality of financial services; accordance of resources to basic needs of business; management, innovations, profitability, ability to adapt changeable market conditions; potential and effectiveness of RED; quantity and quality of labor resources. It is necessary to consider the criteria of field competitiveness: absolute – profit, gross profit; relative – index of returning of the (received product) upon invested capital, profit upon calculation of quantity of used resources, level of combined profitability etc.

Competitiveness of product is ability to differ from analogs according to the system of qualitative and social economic characteristics. Indicators of product competitiveness can be: destination (utility), quality component, price. Competitiveness of enterprise is relative characteristics which reflects development differences of this enterprise from the analogical ones what is expressed in the level of satisfaction wants and needs of consumers, in efficient market activity. The study shows that competitiveness of the trade enterprise emerges in the following structure of criteria: for employees (ability to efficiently manage the system of wages, moral stimulation and social guaranties giving), for consumers (ability to satisfy wants and needs of potential consumers by product which beats the product of competitors by all characteristics), for competitors (ability to beat competitors at the chosen segments of market at the expense of corresponding competitive potential), for investors (ability to efficiently use available resources and possibilities for dynamic development, broadening of target markets, increasing of enterprise market value), for business partners (ability to create conditions to strengthen competitive potential of enterprise by using available

resources, possibilities and innovative factors of growth), for state and social establishments (securing the efficient level of enterprise functioning without harming environment and people, giving legal workplaces, abiding state laws and paying taxes). Enterprise competitiveness supplies stipulate getting corresponding economic and social effect of its functioning what first of all depends on present competitive advantages.

Resource approach to definition of competitive advantages essence relies upon the fact that enterprise can form and maintain competitive advantages only at the expense of efficient using of present ones and forming the sources of potential resources as main future advantages because each enterprise differs by its own specific resource set which determines its profitability, stability of functioning competitive position at the market and reasons of development. The essence of comparative approach for competitive advantages understanding lies in their interpreting from the point of view of beating competitors because the competitive advantage itself has comparative character and can be estimated only by comparing certain characteristics of different enterprises what gives a concept of enterprise possibility to be successfully competitive at a certain market.

Value competent approach to enterprise competitive advantages definition lies in their essence research from the point of view of possibilities of using urgent and promising competences and/or values of enterprise as basis of its stable functioning, source of advantages development and forming strategic directions of corresponding competitive status supplying. Thus, the competitiveness in trade enterprises can be divided into: structural (mission of enterprise, organizational and production structure, staff, informational and legal securing, competitiveness degree in a field); resource (complex of productive, financial, staffing, managerial, marketing resources, optimization and efficiency of their using); technical (competitive product, equipment); market (position at the market, uniqueness of product, supplying system, organization of sales chain).

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНСТИТУЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ..... 3

Козюра І. В. Інституційний розвиток місцевого самоврядування в контексті державно-управлінських реформ..... 3

Кириченко Л. М. Інституційне середовище як чинник підвищення конкурентоспроможності 5

Краус Н. М., Краус К. М. Закони та закономірності віртуально-реального економічного простору країни 7

Павленко Н. В. Довіра як неформальний інститут економіки .. 10

Salomova S. Role of information communication technologies in development of economics and society..... 12

Расулов З. Ж., Усманов П. Ш. Рыночные регуляторы экономики и обеспечение их согласованности..... 15

Тужилкіна О. В. Формування мотиваційних механізмів управління зайнятістю: інституційні аспекти..... 17

Шановалов В. О. Інститут як базова категорія інституційної економіки 19

Щербак С. М. Практичні моделі реалізації концепції «держави добробуту» у провідних країнах світу 22

СЕКЦІЯ 2. ІНСТИТУЦІЙНІ РЕФОРМИ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ 25

Алиева С. С. Внедрение инновационного оборудования как фактор финансовой результативности..... 25

Ахмедова А. Т. Проблемы реальной поддержки секторов экономики Узбекистана 27

Боровиков О. В. Інституційні засади подолання колективних трудових спорів та конфліктів в Україні 29

<i>Галицький А. Е.</i> Інституційні зміни в аграрному секторі економіки України	31
<i>Заворотній С. І.</i> Інвестиційна безпека в системі економічного розвитку країни	33
<i>Зайналов Дж. Р., Расулов З. Ж.</i> Теневая экономика и ее влияние на формирование цивилизованного рынка.....	36
<i>Зайналов Дж. Р., Усманов П. Ш.</i> Финансовая стабилизация в условиях динамического развития экономики.....	38
<i>Костишина Т. А., Степанова Л. В.</i> Роль інституту мінімальної заробітної плати у сучасних умовах	40
<i>Латинова Ш. М.</i> Препятствия успешного развития лизинга в Узбекистане	43
<i>Олексенко Л. В.</i> Інноваційна ультраструктура як компонент національної інноваційної системи	46
<i>Рузибаева Н. Х., Данияров К. Д.</i> Реформирование сферы услуг в стратегии социально-экономического развития Узбекистана.....	48
<i>Саттаров Т. А.</i> Инновационное развитие эффективного использования финансовых ресурсов.....	50
<i>Хамраев М. С., Эрназаров Н. Э.</i> Причины, тормозящие развитие сферы услуг	52
<i>Хусанов Б. Ш.</i> Пути повышения уровня жизни населения	54
<i>Ципліцька О. О.</i> Європейський досвід розбудови інституційної спроможності держави	57
СЕКЦІЯ 3. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ: НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ	60
<i>Ахроров З. О.</i> Влияние дефицита денежных средств на бюджетные доходы всех уровней	60

<i>Жумай А.</i> Роль налогов в формировании доходной части государственного бюджета Республики Казахстан	62
<i>Зайналов Дж. Р., Алиева С. С.</i> Принципы управления равновесием между государственным регулированием и развитием предпринимательских отношений	64
<i>Кудрявцева С. П.</i> Сучасний стан та перспективи розвитку банківського кредитування в Україні.....	66
<i>Ніколенко С.С., Белов О. В.</i> Проблеми державного регулювання розвитку науково-технічного сектору України	69
<i>Помилуйко Є. О.</i> Формування сучасних механізмів амортизаційної політики в Україні	72
<i>Пулатова М., Имомкулов Т.</i> Формирование цивилизованного рынка в рамках дальнейшего развития экономики Узбекистана	74
<i>Расулов Ш. Ж.</i> Условия реализации программы инновационного развития экономики Узбекистана.....	75
<i>Рудич Л. В.</i> Соціальна відповідальність держави: пріоритетні напрями	78
<i>Степанов М. С., Легостаева А. А.</i> Государственно-частное партнерство как один из драйверов развития отрасли ЖКХ в Казахстане	80
<i>Хусанов Б. Ш.</i> Факторы реализации инновационной политики в Узбекистане.....	83
СЕКЦІЯ 4. ІНСТИТУЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ДІЯЛЬНОСТІ ЕКОНОМІЧНИХ СУБ'ЄКТІВ	85
<i>Алиева С. С.</i> Влияние прибыли на эффективное функционирование предприятий	85
<i>Гудзь Т. П.</i> Фінансове забезпечення домогосподарств на засадах розбудови соціальної держави.....	88

<i>Гурская С. П., Михарева В. А.</i> Институциональная среда развития предпринимательства в условиях цифровизации экономики	91
<i>Зайналов Дж. Р., Алиева С. С.</i> , Привлечение свободных денежных средств в деятельность инновационно развивающихся предприятий.....	94
<i>Зайналов Дж. Р., Саттаров Т. А.</i> Проблемы финансовой стабилизации эффективного функционирования предпринимательских субъектов	97
<i>Каримова А. М.</i> Угрозы развитию финансовой устойчивости субъектов сферы туризма	99
<i>Латинова Ш. М.</i> Проблемы страхового обеспечения участников лизинговых операций	102
<i>Латинова Ш. М., Мурадова Н. У.</i> Совершенствование страхования лизинговых операций.....	104
<i>Несенюк Д. О.</i> Сутність та значення діагностики фінансового стану підприємства в умовах кризи.....	106
<i>Сокирник І. В., Гейдарова О. В.</i> Роль інституційного середовища у розвитку ресторанного бізнесу	108
<i>Stetsenko V.</i> Competitiveness in trade enterprises.....	110

Наукове видання

**ІНСТИТУЦІЙНИЙ РОЗВИТОК
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ:
НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА У
ГЛОБАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ**

ЗБІРНИК

наукових праць за матеріалами
XI Міжнародної науково-практичної конференції

(м. Полтава, 7 травня 2019 року)

Головний редактор *М. П. Гречук*
Комп'ютерне верстання *О. С. Корніліч*

Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 6,7.
Тираж 50 пр. Зам. № 052/1538.

Видавець і виготовлювач
Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»,
к. 115, вул. Коваля, 3, м. Полтава, 36014; ☎ (0532) 50-24-81

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3827 від 08.07.2010 р.